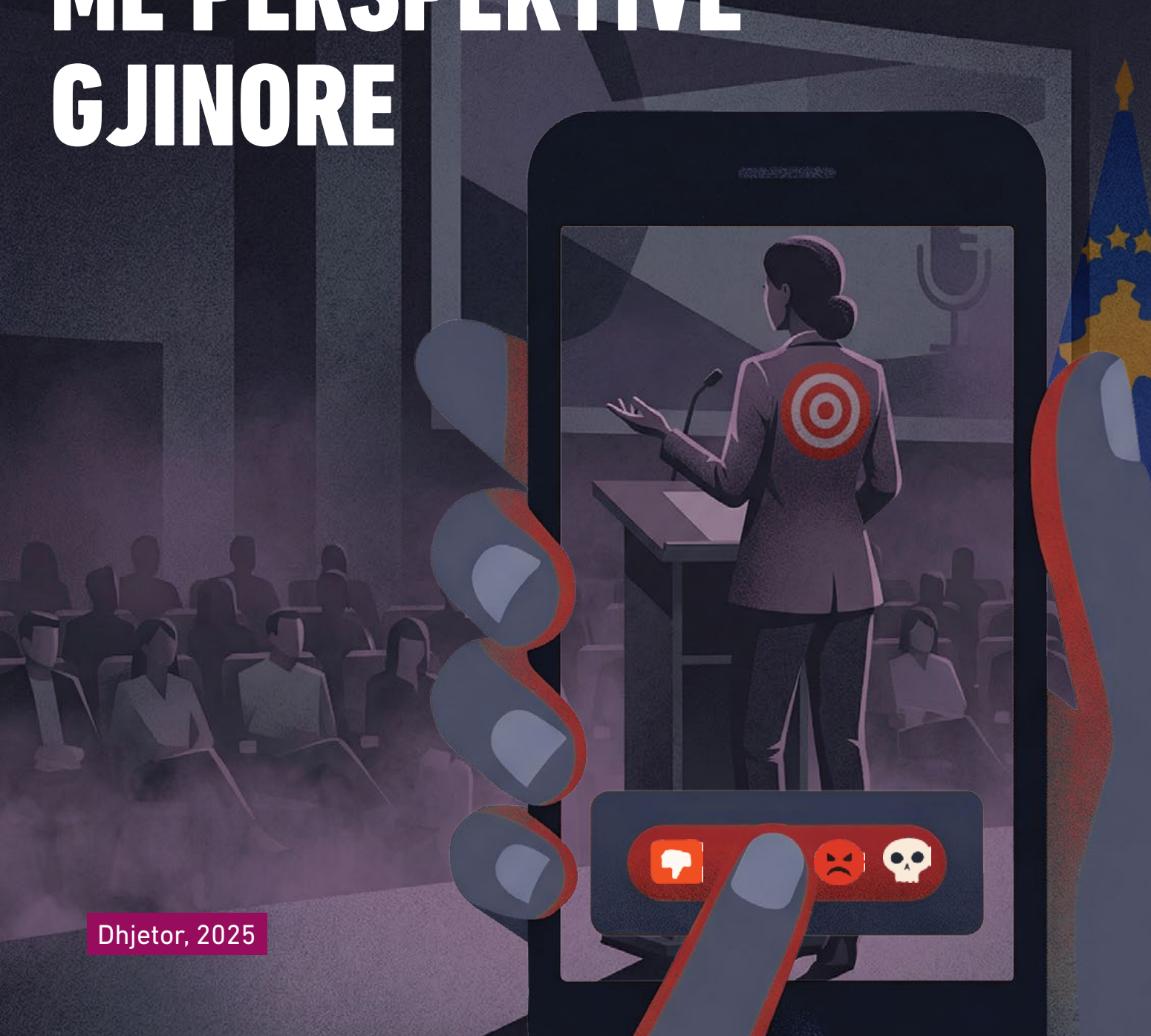

FUQIZIMI I KORNIZËS LIGJORE TË KOSOVËS NË TRAJTIMIN E DHUNËS
SË MUNDËSUAR NGA TEKNOLOGJIA NDAJ GRAVE NË POLITIKË

NJË ANALIZË LIGJORE ME PERSPEKTIVË GJINORE

Dhjetor, 2025

FUQIZIMI I KORNIZËS LIGJORE TË KOSOVËS
NË TRAJTIMIN E DHUNËS SË MUNDËSUAR
NGA TEKNOLOGJIA NDAJ GRAVE NË POLITIKË:

NJË ANALIZË LIGJORE ME PERSPEKTIVË GJINORE

Dhjetor, 2025

COPYRIGHT © 2025. Kosova Democratic Institute (KDI).

Të drejtat e autorit © 2025. Instituti Demokratik i Kosovës (KDI) rezervon të gjitha të drejtat dhe asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet ose transmetohet në asnjë formë, mekanike ose elektronike, duke përfshirë fotokopjimin ose çdo material tjetër të sistemit të ruajtjes dhe rikuperimit, pa lejen me shkrim të botuesit. Publikimi mund të riprodhohet ose transmetohet vetëm nëse përdoret për qëllime jokomerciale. Sa herë që dhe kushdo që përdor citate ose materiale të ndryshme të këtij botimi, është i detyruar ta bëjë të qartë burimin nga i cili i ka marrë ato citate ose materiale të përdorura.

Për çdo vlerësim, vërejtje, kritikë ose sugjerim, ju lutemi të na kontaktoni përmes opsioneve të dhëna më poshtë:

Adresa: Rr. Bajram Kelmendi, Nr. 239,
10 000, Prishtinë, Kosovë.
Tel.: +383 (0) 38 248 038
E-mail: info@kdi-kosova.org
Web: www.kdi-kosova.org

Mohim përgjegjësie: Ky produkt është përgatitur me mbështetjen e Fondacionit Westminster për Demokraci, i financuar nga Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar, me mbështetjen e Ambasadës Britanike në Prishtinë. Mendimet dhe pikëpamjet e shprehura në këtë dokument nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht mendimet dhe pikëpamjet e Qeverisë Britanike.

Autore: Donjeta Morina

TABELA E PËRMBAJTJES

TABELA E PËRMBAJTJES	3
AKRONIME	7
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	9
HYRJE	11
PËRMBLEDHJE KONTEKSTUALE E DHUNËS ONLINE DHE GJUHËS SË URREJTJES NË KOSOVË	12
QASJA METODOLOGJIKE DHE PYETJET HULUMTUESE.....	16
Procesi i hulumtimit	16
KORNIZA NORMATIVE DHE INSTITUCIONALE	17
Korniza ligjore ndërkombëtare dhe rajonale	17
Fondacioni për Zbatimin e Standardeve Ndërkombëtare	17
Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW)	18
Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence	19
Konventa e Këshillit të Evropës për Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje	20
Korniza ligjore dhe institucionale e Kosovë.....	21
Kushtetuta e Republikës së Kosovës	22
Ligji nr. 05/L-020 për Barazi Gjinore	22
Ligji nr. 05/L-021 për Mbrojtjen nga Diskriminimi	23
Ligji nr. 08/L-185 për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Dhuna në Familje, Dhuna ndaj Grave dhe Dhuna në Bazë Gjinore	23
Kodi Penal i Republikës së Kosovës (Nr. 06/L074, i ndryshuar)	24

Kodi i Procedurës Penale të Kosovës (Nr. 08/L032)	25
Ligji nr. 08/L-173 për Sigurinë Kibernetike	26
Ligji nr. 08/L-228 për Zgjedhjet e Përgjithshme (2023)	28
Ligji nr. 03/L072 për Zgjedhjet Lokale (2008)	29
Organet Zgjedhore dhe Dhuna e Lehtësuar nga Teknologjia	30
Ligji civil nr. 02/L-65 Kundër Shpifjes dhe Fyerjes	31
Strategjia Kombëtare për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje dhe Dhuna ndaj Grave 2022–2026	32
Ligji për Komisionin e Pavarur të Medias (Nr. 04/L44, 2012)	33
Kodi i Shtypit i Kosovës	33
GJETJET DHE ANALIZA E KORNIZËS LIGJORE DHE INSTITUCIONALE	35
Mungesa e përkufizimeve eksplicite dhe kriminalizimit të dhunës dhe DHBGJ-së	35
Mospërputhshmëritë dhe boshllëqet në kornizën ligjore	35
Pengesat procedurale dhe provuese ndaj drejtësisë	37
Mandatet e dobëta institucionale dhe zbatimi i kufizuar	37
Masat parandaluese të pamjaftueshme në zgjedhje, media dhe platforma online	38
PËRFUNDIM	39
REKOMANDIME	40
Reforma legjislative	40
Reforma procedurale dhe provuese	41
Mandatet institucionale dhe zbatimi	41
Parandalimi dhe mbrojtja e viktimave	41
BIBLIOGRAFIA	42
SHTOJCA 1. FJALORTHI	45

AKRONIMET

DHBGJLT	Dhuna në baza gjinore e lehtësuar nga teknologjia
CEDAW	Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Grave
KPM	Komisioni i Pavarur i Mediave
ASK	Agjencia për Siguri Kibernetike
KQZ	Komisioni Qendror Zgjedhor
BE	Bashkimi Evropian
GAP III I BE-SË	Plani i Veprimit Gjinor III i BE-së
DHBGJ	Dhuna në baza gjinore
GREVIO	Grup Ekspertësh për Veprime Kundër Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje
ODIHR	Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
MSA	Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara
DHUNA NDAJ GRAVE	Dhuna ndaj grave
FWD	Fondacioni Westminster për Demokraci

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Ky raport paraqet një analizë të thelluar ligjore gjinore të kornizës së Kosovës për dhunën në baza gjinore të lehtësuar nga teknologjia (DHBGJLT) dhe gjuhën e urrejtjes në internet. Ai krahason ligjet kombëtare dhe praktikat institucionale me detyrimet ndërkombëtare sipas CEDAW-së, Konventës së Stambollit dhe Direktivës së BE-së 2024/1385, duke u përqendruar veçanërisht në ndikimet te gratë në politikë dhe jetën publike. Analiza shqyrton dispozitat kushtetuese, legjislationin parësor dhe dytësor, si dhe strategjitë dhe mandatet institucionale, duke u mbështetur gjithashtu në intervista dhe monitorim të shoqërisë civile. Studimi nxjerr në pah se, megjithëse Kosova ka ndërmarrë hapa për të fuqizuar kornizën e saj të barazisë gjinore dhe kundër dhunës, mbeten boshllëqe të konsiderueshme substanciale, procedurale dhe institucionale në adresimin e DHBGJLT-së. Këto boshllëqe pengojnë sigurinë, të drejtat dhe pjesëmarrjen e barabartë të grave në proceset demokratike.

Gjetjet kryesore përfshijnë sa vijon:

- Korniza ligjore e Kosovës nuk i përcakton ose kriminalizon në mënyrë të qartë shumë forma kryesore të DHBGJLT, siç janë përndjekja kibernetike [ang. cyberstalking], zbulimi online i identitetit [ang. doxxing], falsifikimet e thella [ang. deepfakes], ekspozimi turpërues kibernetik [ang. cyberflashing], ose shpërndarja e fotografive pa pëlqimin e subjektit.
- Ngacmimi dhe ngacmimi seksual janë të kriminalizuar, por zbatimi i tyre në kontekstet digjitale është i paqartë dhe jokonsistent.
- Ligjet kundër gjuhës së urrejtjes ndalojnë nxitjen për disa arsye, por nuk e përfshijnë në mënyrë të qartë mizogjininë ose seksizmin, duke e lënë gjuhën e urrejtjes në baza gjinore kryesisht të patrajtuar.
- Ekzistojnë kontradikta ndërmjet kuotës gjinore prej 50% në Ligjin për Barazi Gjinore dhe kuotës 30% në ligjet zgjedhore, gjë që e dëmton koherencën ligjore.
- Ligji civil për Shpifjen dhe Fyerjen i mbron portalet nga përgjegjësia për komentet e përdoruesve, përveç nëse provohet dijenia paraprake, duke e lënë përmbytjen

mizogjiniste kryesisht të pakontrolluar.

- Kodi i Procedurës Penale i kufizon masat hetimore vetëm në “vepra të rënda penale”, duke përjashtuar shumë forma të ngacmimit online nga hetimi efektiv.
- Viktimat përballen me barrë të rëndë provash kur ngacmimi është anonim ose transmetohet jashtë vendit, pa mekanizma të shpejtë për heqjen e shpejtë ose ruajtjen e përmbytjes.
- Gjykatave u mungojnë mjetet specifike për të lëshuar urdhra të menjëhershëm kufizues digjitalë ose masa mbrojtëse për abuzimin në internet.
- Agjencia e Sigurisë Kibernetike përqendrohet ngushtësisht në infrastrukturë dhe nuk trajton mbrojtjen individuale nga ngacmimet kibernetike.
- Komisioni i Pavarur i Medias rregullon transmetuesit, por nuk ka mandat mbi platformat online ose përmbytjen e gjeneruar nga përdoruesit.
- Mandati i gjerë i Avokatit të Popullit mbulon diskriminimin, por i mungojnë kapacitetet ose burimet e specializuara për DHBGJLT.
- Organet zgjedhore nuk mund të sanksionojnë fushatat e shpifjes online, ngacmimin e koordinuar digjital mizogjnist ose dezinformimin digjital që i shënjestrojnë kandidatet gra.
- Strategjia Kombëtare kundër Dhunës ndaj Grave e njeh krimin kibernetik, por nuk ofron një kapitull të dedikuar ose tregues monitorimi mbi DHBGJLT-në.
- Edhe pse Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme përmban një përkufizim shumë të përgjithshëm të “aktivitetit të fushatës”, ai nuk e përcakton ose rregullon qartë fushatën online. Kjo bazë sipërfaqësore i ka lejuar PZAP-it të trajtojë vetëm një numër të kufizuar rastesh të gjuhës së urrejtjes në platforma të tilla si Facebook-u, por kjo mbetet e pamjaftueshme për të mbuluar dhunën në baza gjinore të lehtësuar nga te-

knologjia gjatë fushatave, duke i lënë kandidatet gra pa mbrojtje kuptimplote online.Preventive measures in law and policy, such as awareness campaigns or digital literacy programs, remain extremely limited.

- Masat parandaluese në ligj dhe politika, të tilla si fushatat ndërgjegjësuese ose programet e shkrim-leximit digjital, mbeten jashtëzakonisht të kufizuara.
- As Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ) dhe as Paneli Zgjedhor për Ankesa dhe Parashtresa (PZAP) nuk kanë një mandat të qartë ose mjete të mjaftueshme për të adresuar sjelljen online gjatë fushatave. KQZ-ja nuk ka autoritet në këtë fushë, ndërsa PZAP-i mund të ndërhyjë vetëm pasi të marrë një ankesë dhe i mungojnë udhëzimet ose përkufizimet se çfarë përbën gjuhë urrejtjeje, e lëre më dhunë online në baza gjinore ose mizogjine. Si rezultat, sulmet e lehtësuara nga teknologjia kundër candidateve gra mbeten kryesisht të paadresuara brenda sistemit të mbrojtjes zgjedhore. Mbledhja e të dhënave mbi dhunën ndaj grave dhe të drejtat e grave është e dobët; abuzimi online nuk regjistrohet, nuk ndahet ose monitorohet në mënyrë sistematike në të gjitha institucionet.Civil remedies exist but are slow and burdensome, discouraging victims from pursuing justice.

- Mjetet juridike civile ekzistojnë, por janë të ngadalta dhe të rënda, duke i dekurajuar viktimat të kërkojnë drejtësi.
- Shërbimet e mbështetjes së viktimave, siç janë linjat telefonike dhe strehimoret, nuk janë të përshtatura për dëmet digjitale ose nevojat e sigurisë në internet.
- Koordinimi ndërmjet institucioneve (drejtësia, siguria kibernetike, rregullatorët e mediave, organet zgjedhore) është i fragmentuar dhe i dyfishtë, pa një agjenci udhëheqëse të qartë.
- Standardet ndërkombëtare janë të zbatueshme drejtpërdrejt sipas Kushtetutës, por kërkesat e tyre nuk pasqyrohen në mënyrë të qëndrueshme në praktikën vendase.

Në përgjithësi, korniza e Kosovës mbetet e papërputhshme me CEDAW-në, Konventën e Stambollit dhe Direktivën e BE-së 2024/1385, duke krijuar boshllëqe ligjore dhe institucionale që i lënë gratë të cenueshme në internet.

HYRJJE

Zgjerimi i shpejtë i teknologjive digjitale dhe platformave online ka transformuar pjesëmarrjen politike dhe diskursin publik në Kosovë. Ndërsa këto mjete krijojnë mundësi për angazhim dhe dukshmëri, ato kanë hapur gjithashtu kanale të reja për dhunë, ngacmim dhe gjuhë urrejtjeje, duke synuar veçanërisht gratë në jetën publike dhe politike. Abuzimi online, duke filluar nga përndjekja kibernetike dhe zbulimi online i identitetit deri te përhapja pa pëlqim e fotografive intime dhe gjuhës së urrejtjes në baza gjinore, përdoret gjithnjë e më shumë për të heshtur gratë, për të penguar pjesëmarrjen e tyre politike dhe për të përforcuar normat diskriminuese. Këto forma të dhunës në baza gjinore të lehtësuara nga teknologjia (DHBGJLT) ndikojnë rëndë në sigurinë dhe dinjitetin e grave individuale. Megjithatë, ato gjithashtu dëmtojnë proceset demokratike duke kufizuar pjesëmarrjen e barabartë.

Në vitet e fundit, organizatat e shoqërisë civile, mediat dhe vëzhguesit e zgjedhjeve në Kosovë kanë dokumentuar incidente të ngacmimit online dhe fushatave të urrejtjes kundër politikaneve, aktivisteve dhe gazetarëve gra. Këto raporte vazhdimisht nxjerrin në pah hendekun ndërmjet përhapjes së abuzimit online dhe aftësisë së kornizës ligjore dhe institucionale të Kosovës për të ofruar mbrojtje dhe mjete efektive juridike. Dispozitat ekzistuese penale për ngacmimin, përndjekjen, kërcënimet ose nxitjen e urrejtjes nuk interpretohen gjithmonë përmes një këndvështrimi gjinor, dhe format e reja të abuzimit digjital, të tilla si falsifikimet e thella, ngacmimi i koordinuar digjital dhe ekspozimi turpërues kibernetik, mbeten të rregulluara dobët.

Në nivel ndërkombëtar, Kosova pritet të përafrojë ligjet dhe politikat e saj me instrumente të tilla si Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), Konventa e Stambollit e Këshillit të Evropës dhe direktivat përkatëse të Bashkimit Evropian dhe udhëzimet e OSBE-së/ODIHR-ut. Këto instrumente përcaktojnë detyrime të qarta për shtetet për të parandaluar, mbrojtur, ndjekur penalisht dhe ofruar dëmshpërblim në rastet e dhunës në baza gjinore, duke përfshirë edhe rastet kur ajo lehtësohet nga teknologjia. Direktiva e BE-së 2024/1385 e miratuar së fundmi për luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje përcakton standardet minimale për përkufizimin dhe kriminalizimin e veprave penale online, të tilla si ngacmimi kibernetik, abuzimi me imazhe dhe ngacmimi online. Prandaj, krahasimi i kornizës së Kosovës me këto standarde është thelbësor për të identifikuar boshllëqet dhe për të mbështetur reformën legjislative dhe të politikave.

Kundrejt këtij sfodni, Fondacioni Westminster për Demokraci (FWD), së bashku me partnerët e tij, ka ndërmarrë këtë analizë ligjore gjinore për të vlerësuar përshtatshmërinë e kornizës ligjore dhe institucionale të Kosovës në adresimin e dhunës dhe gjuhës së urrejtjes në internet. Analiza synon të identifikojë boshllëqet substanciale dhe procedurale, të vlerësojë përputhshmërinë me detyrimet ndërkombëtare dhe të gjenerojë rekomandime të zbatueshme. Në këtë mënyrë, ajo synon të forcojë kapacitetin e Kosovës për të parandaluar dhe për t'iu përgjigjur abuzimit në internet, duke siguruar që gratë në politikë dhe jetën publike të mund të marrin pjesë plotësisht dhe në mënyrë të sigurt në proceset demokratike.

PËRMBLEDHJE KONTEKSTUALE E DHUNËS ONLINE DHE GJUHËS SË URREJTJES NË KOSOVË

Kosova është ndër shoqëritë më të lidhura digjitalisht në Ballkanin Perëndimor. Kjo hapje digjitale ka krijuar një hapësirë për abuzim gjinor, përndjekje kibernetike, zbulimi online i identitetit, abuzimi i bazuar në fotografi dhe fushata të koordinuara dezinformuese që i kanë si shënjestër gratë në politikë dhe jetën publike. Raportohet përdorim pothuajse gjithëpërfshirës i internetit: 99.3% e grave, 98.6% e burrave dhe 99% e kosovarëve në përgjithësi përdorin internetin.¹

Sa i përket qasjes në pajisje, 95% e grave dhe 96% e burrave raportuan se përdorin një smartphone për t'u lidhur me internet në shtëpi.² Lidhshmëria pothuajse universale në Kosovë thekson urgjencën e sigurimit që hapësirat digjitale të jenë të sigurta dhe gjithëpërfshirëse, veçanërisht për gratë në politikë dhe jetën publike.

Një anketë rajonale e vitit 2023 në 11 vende në Evropë dhe Azinë Qendrore zbuloi se 43.3% e grave në Kosovë kishin përjetuar dhunë të lehtësuar nga teknologjia, duke përfshirë mesazhe seksuale të padëshiruara, presion për të ndarë fotografi intime, kërcënime për të zbuluar informacione personale ose hakerim.³ Ndërsa shkalla e përhapjes në Kosovë ishte pak nën mesataren rajonale, gratë raportuan se abuzimi me të cilin përballeshin ishte më i zgjatur dhe i përsëritur krahasuar me vende të tjera. Gratë më të reja dhe ato me një prani të fortë në internet ishin në rrezik më të lartë, dhe shumë viktimat reagon duke kufizuar aktivitetin e tyre në internet dhe duke raportuar shqetësime të konsiderueshme emocionale.⁴ Policia e Kosovës regjistroi

Dhuna ndaj grave nuk është e izoluar, ajo prek gratë pavarësisht prej moshës, prejardhjes dhe statusit. Pasoja të saj janë thellësisht strukturore: gratë heshtin, pavarësia e tyre gërryhet dhe pjesëmarrja e tyre e barabartë në shoqëri minohet.

Nicole Farnsworth, Rrjeti i Grave të Kosovës

1 Rrjeti i Grave të Kosovës, Barazia Gjinore: Në Qendër të TI-së dhe Më Gjerë, Një Analizë Gjinore e Digjitalizimit në Kosovë, 2024, në: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2024/09/KWN-Gender-and-Digitalisation-1.pdf>

2 Po aty.

3 UN Women, Ana e Errët e Digjitalizimit: Dhuna ndaj grave e lehtësuar nga teknologjia në Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore, 2023, në:https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2024-01/research-tf-vaw_full-report_24-january2.pdf#:~:text=acts%20with%20sexual%20ha%20a%20C2%AD%20rassment%2C%50%2060%2070%2080%2090

4 Po aty.

rreth 1,700 raste të krimit kibernetik ndërmjet viteve 2019–2023, por vetëm 41 raste përfshinin vjedhje të identitetit. Mungesa e përkufizimeve ligjore për ngacmimin kibernetik, zbulimin online të identitetit ose shpërndarjen e fotografive pa pëlqimin e subjektit do të thotë që rastet nuk kapen sistematikisht, duke e lënë të paqartë shkallën e dhunës online në baza gjinore.⁵ Ankesat drejtuar Agjencisë për Informim dhe Privatësi në lidhje me shkeljet e të dhënave personale ranë nga 116 në vitin 2023 në 63 në vitin 2024; vetëm 34 prej tyre u paraqitën nga gratë, duke sugjeruar raportim të pamjaftueshëm për shkak të stigmës ose mosbesimit.⁶

Aktivistët në Kosovë që flasin në protesta shpesh i nënshtrohen turpit dhe ngacmimit në internet.⁷ Gazetaret gra janë veçanërisht të ekspozuara; gazetarja hulumtuese Ardiana Thaçi u sulmua në internet pasi raportoi për grupin AlbKings Telegram, i cili shpërndau fotografi intime pa pëlqimin e grave dhe mbloshi mbi 100,000 anëtarë.⁸ GAnëtarët e grupit publikuan numrin e saj të telefonit dhe i bënë kërcënime.

Gratë politikane përballen me shumë armiqësi, shpesh duke jetuar me ankth dhe lodhje të vazhdueshme. Rastet e profilit të lartë tregojnë se si fushatat e koordinuara të ngacmimit janë të dizajnuara për t'i "larguar gratë" nga jeta publike duke e bërë dukshmërinë shumë të kushtueshme.

Medine Dauti, aktiviste dhe studiuese mbi dhunën digjitale ndaj grave

5 Dorjeta Rukiqi për Just REACT, Trajtimi i dhunës në baza gjinore në internet në Kosovë: Sfidat ligjore dhe institucionale, 2024, në: <https://drejtesiasot.com/wp-content/uploads/2025/01/Dorjeta-Rukiqi-Institutional-capacity-1.pdf#:~:text=Një%20tjetër%20sfidë%20është%20ngacmimi%2020202020>

6 Po aty.

7 Kivnna till Kvinna, Pjesëmarrja e Grave në Tregun e Punës dhe Siguria për Mbrojtëset e të Drejtave të Njeriut, Të Drejtat e Grave në Ballkanin Perëndimor 2024, në: <https://kivnnaatilkivnna.org/wp-content/uploads/2024/11/Të-Kivnna-till-Kivnna-Foundation-Womens-Rights-in-Western-Balkans-2024.pdf#:~:text=Aktivitetë%20që%20nëne%20zërin%20e%20tyre,%20për%20siguruar%20sigurinë%20e%20qazetarëve>

8 Po atv.

9 Shih Demokracia për Zhvillim, Fushata Zgjedhore Nën Shqyrtim: A kërcënojnë çrregullimet informative integritetin e zgjedhjeve? në:https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2022/01/2022-01-10-D4D_Report_ENG_01-fin.pdf#:~:text=Ushtirimi%20i%20dhunës%20online,43 dhe Instituti Demokratik Kom-bëtar, Zgjedhjet Lokale të Kosovës: Analiza e Përfshirjes dhe Integritetit të Informacionit, në:<https://www.ndi.org/sites/default/files/Kosovo%202021%20Local%20Elections%20-%20NDI%20Analiza%20e%20Përfshirjes%20dhe%20Informacionit%20Integritetit.pdf#:~:text=Gratë%20kandidate%20ishin%20sub-jekte%20të,25>

10 Shih Demokracia për Zhvillim, Fushata Gjgjedhore Nën Shqyrtim: A kërcënojnë çrregullimet informative integritetin e zgjedhjeve? në: https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2022/01/2022-01-10-D4D_Report_ENG_01-fin.pdf#:~:text=Ushtrimi%20i%20dhunës%20online,43

11 Instituti Demokratik Kombëtar, Zgjedhjet Lokale të Kosovës: Analiza e Përfshirjes dhe Integritetit të Informacionit, në: <https://www.ndi.org/sites/default/files/Kosovo%202021%20Local%20Elections%20-%20NDI%20Analiza%20e%20Përfshirjes%20dhe%20Informacionit%20Integritetit.pdf#:~:text=Gratë%20kandidate%20ishin%20subjekte%20të,25>

12 Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve të Bashkimit Evropian, Kosova 2025, Raporti Përfundimtar, në: https://www.eods.eu/library/EU%20EOM%20Kosovo%202025_Final%20Report_EN.pdf#:~:text=PJESËMARRJA%20E%20GRAVE

13 Po aty.

Raporti vëren se gratë dhe vajzat në Kosovë janë të cenueshme ndaj formave të shumta të dhunës kibernetike, duke përfshirë abuzimin psikologjik, përndjekjen kibernetike, zbulimin online të identitetit dhe pornografinë hakmarrëse, ku gratë e reja, pakicat etnike, personat LGBT+, personat me aftësi të kufizuara, gratë mbrojtëse të të drejtave të njeriut dhe gazetarët përballen me rrezik të shtuar.

Përpjekje të shumta monitorimi tregojnë se toni i debatit online përkeqësohet kur garat politike nxehen. Në zgjedhjet lokale të vitit 2021, postimet në mediat sociale rreth kandidateve gra për kryetare komune tërhoqën reagime të ashpra; gati një e treta e të gjitha komenteve ishin hapur mizogjiniste dhe rreth 40% ishin negative.⁹ Abuzimi nuk ishte i shpërndarë në mënyrë të barabartë: postimet rreth Mimoza Kusari Lila tërhoqën më shumë se një mijë komente seksiste, ndërsa fushata e Sibel Halimit gjeneroi qindra fyerje të ngjashme.¹⁰ Disa kandidate gra madje u përballën edhe me kërcënime fizike gjatë fushatës.¹¹ Të njëjtat gjetje ishin edhe gjatë zgjedhjeve parlamentare të vitit 2025: kandidatet gra u tallën për pamjen e tyre, u poshtëruan për shprehjen e tyre emocionale ose zgjedhjet familjare dhe u lanë kryesisht mënjanë nga mbulimi mediatik në kohën më të shikuar (vetëm 14.8% e programeve në kohën më të shikuar paraqitën gra).¹² Armiqësia ndaj grave u përhap si në mediat sociale ashtu edhe në ato tradicionale, duke përforcuar ndjenjën se periudhat zgjedhore janë momente me rrezik të lartë për sulme gjinore.¹³

Kur kandidatet gra shënjestrohen nga talljet mizogjine, mesazhi për brezat e rinj është i qartë: politika nuk është një vend i sigurt për ty.

Brikena Avdyli, Akademike dhe Praktikuese në Baraz-inë Gjinore, Përfshirjen dhe Proceset Zgjedhore

Mizogjinia online kundër grave në politikë nuk kufizohet vetëm në kohën e zgjedhjeve; ajo është bërë gjuha e përditshme e hapësirave digjitale në Kosovë.

Leonida Molliqaj, Aktiviste dhe Studiuuese për të Drejtat e Grave

Jashtë sezoneve të fushatave, toni nuk përmirësohet domosdoshmërisht. Një shqyrtim i komenteve online në vitin 2023 zbuloi se burrat ishin përgjegjës për gati 90% të postimeve me gjuhë urrejtjeje dhe se dezinformimi mizogjinist ose gjinor tërhoqi vazhdimisht një angazhim më të lartë sesa përmbajtja e zakonshme.¹⁴ Ata kataloguan fushata të përsëritura kundër Presidentes Vjosa Osmani, deputeteve Doarsa Kica Xhelili dhe Ganimete Musliu, dhe Ministres së Drejtësisë Albulena Haxhiu; në këto raste, ndërmjet 16% dhe 27% e komenteve përmbanin fyerje seksiste ose personale. Egërsia e sulmeve të tilla ilustrohet nga rasti i gazetares Zana Avdiu, e cila mori më shumë se 11 000 kërcënime pasi kritikoi një futbollist.¹⁵

Këto të dhëna cilësore përputhen me trendet më të gjera të monitorimit: Rrjeti i Diversitetit të Raportimit regjistroi 71 incidente të gjuhës së urrejtjes në baza gjinore në Kosovë në vitin 2022 dhe 112 në vitin 2023, ku gratë përbënin shumicën e shënjestrave dhe gjuha përçmuese varionte nga "kurvë" dhe "lavire" deri te "shtrigë plakë".¹⁶ Bashkërisht, këto gjetje tregojnë se mizogjinia është e ndërthurur në diskursin digjital të përditshëm, jo vetëm gjatë zgjedhjeve. Adresimi i kësaj sfide do të kërkojë ligje të qarta dhe të forta dhe mekanizma sigurie që përcaktojnë dhe ndëshkojnë dhunën kibernetike në përputhje me standardet ndërkombëtare në zhvillim.

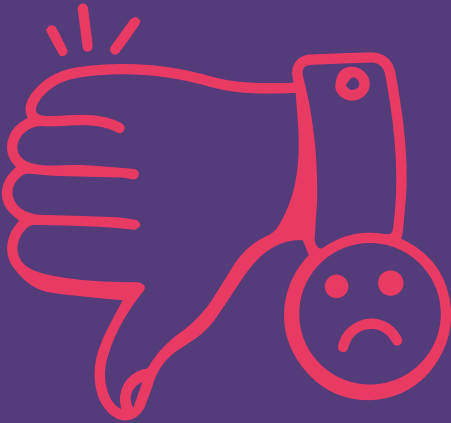
14 Demokraci për Zhvillim, Media Josociale: Gjurmimi dhe ekspozimi i dezinformimit gjinor në Kosovë, 2023, në: <https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2024/01/01-Gender-Disinformation-ENG10.pdf>

15 Po aty.

16 Jeta Rexha, Raporti i Monitorimit të Medias mbi Gjuhën e Urrëjtjes në Kosovë, 2024, në: https://www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2024/04/Media-Monitoring-Report_Kosovo_ENG-1.pdf

Një shqyrtim i komenteve online në vitin 2023 zbuloi se burrat ishin përgjegjës për gati 90%

të postimeve me gjuhë urrejtjeje dhe se dezinformimi mizogjinist ose gjinor tërhoqi vazhdimisht një angazhim më të lartë sesa përmbajtja e zakonshme.

Ata kataloguan fushata të përsëritura kundër Presidentes Vjosa Osmani, deputeteve Doarsa Kica Xhelili, Ganimete Musliu dhe Ministres së Drejtësisë Albulena Haxhiu.

Më shumë se 10 000 kërcënime

mori Zana Avdiu pasi kritikoi një futbollist.

Këtë angazhim të brendshëm e plotëson Marrëveshja e Stabilitizim-Asociimit (MSA) ndërmjet Kosovës dhe Bashkimit Evropian.¹⁸ E nënshkruar në vitin 2016, MSA-ja e detyron Kosovën të përafrojë legjislacionin e saj ekzistues dhe të ardhshëm me *acquis-in* e BE-së. Ky përafrim fillimisht përqendrohet në elementet kryesore të së drejtës së BE-së në tregun e brendshëm dhe në fushat e lirisë, sigurisë dhe drejtësisë dhe mbikëqyret nga organet e përbashkëta të BE-së dhe Kosovës. MSA-ja thekson sundimin e ligjit dhe forcimin e institucioneve gjyqësore dhe të zbatimit të ligjit, duke e përgatitur Kosovën për të parandaluar, hetuar dhe ndjekur penalisht në mënyrë efektive krimet, duke përfshirë format e dhunës në baza gjinore, dhe për të bashkëpunuar me shtetet anëtare të BE-së.¹⁹ Në praktikë, detyrimi i Kosovës për të përafruar legjislacionin e saj me standardet e BE-së i bën direktiva të tilla si Direktiva e BE-së 2024/1385 për luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje shumë të rëndësishme; edhe pse Kosova nuk është ende anëtare e BE-së, përafrimi i ligjeve të saj me këto direktiva është pjesë e rrugës së saj të anëtarësimit.

Së bashku, Kushtetuta dhe Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) përbëjnë një themel të dyfishtë për integrimin e normave ndërkombëtare dhe rajonale në sistemin ligjor të Kosovës. Neni 22 urdhëron zbatimin e drejtpërdrejtë të konventave ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, ndërsa MSA-ja e detyron Kosovën që gradualisht ta përafrojë legjislacionin e saj ekzistues dhe të ardhshëm me *acquis-in* e BE-së. Ky përafrim është detyrim kushtetues dhe kontraktual, por është gjithashtu një domosdoshmëri praktike: nëse ligjet vendore ndryshojnë nga standardet ndërkombëtare detyruese, ato standarde kanë përparësi, duke krijuar mospërputhshmëri ligjore që pengojnë zbatimin. Për të shmangur konfliktet të tilla dhe për të siguruar mbrojtje efektive kundër dhunës, duke përfshirë abuzimin e lehtësuar nga teknologjia, legjislacioni i Kosovës duhet të jetë plotësisht i harmonizuar me instrumentet ndërkombëtare dhe rajonale të diskutuara më poshtë, dokumente që adresojnë në mënyrë të qartë dhunën online dhe format e saj të ndryshme.

KONVENTA PËR ELIMINIMIN E TË GJITHA FORMAVE TË DISKRIMINIMIT NDAJ GRAVE (CEDAW)

Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Grave (CEDAW) është drejtpërdrejt e zbatueshme në Kosovë nëpërmjet nenit 22.²⁰ CEDAW-ja është traktati ndërkombëtar thelbësor për të drejtat e grave, i miratuar nga OKB-ja në vitin 1979 dhe i ratifikuar nga pothuajse të gjitha shtetet anëtare të OKB-së. Ajo e përkufizon diskriminimin gjerësisht dhe i detyron shtetet ta eliminojnë atë në ligj, politika dhe praktikë, si nga autoritetet shtetërore ashtu edhe nga akterët privatë.²¹ CEDAW-ja përqendrohet në sigurimin e barazisë ndërmjet grave dhe burrave në të gjitha sferat e jetës: pjesëmarrja politike dhe publike, arsimi, punësimi, shëndetësia, martesat dhe marrëdhëniet familjare, kombësia dhe të drejtat e grave rurale. Gjithashtu, ajo kërkon që shtetet të trajtojnë stereotipat gjinorë dhe normat e dëmshme kulturore, të miratojnë masa të përkohshme speciale, të tilla si kuotat kur është e nevojshme, dhe t'u garantojnë grave mbrojtje dhe mjete efektive juridike. Përmes Rekomandimeve të Përgjithshme dhe jurisprudencës së Komitetit të saj, CEDAW-ja sqaron se dhuna ndaj grave, duke përfshirë abuzimin e lehtësuar nga teknologjia, është një formë diskriminimi dhe se shtetet duhet të ushtrojnë kujdesin e duhur për të parandaluar, hetuar, ndëshkuar dhe korrigjuar dëme të tilla.²²

Kjo do të thotë se, sipas CEDAW-së abuzimi i lehtësuar nga teknologjia (DHBGJLT) kuptohet ligjërisht si një formë diskriminimi që shtetet duhet ta adresojnë me të njëjtën seriozitet si dhuna fizike. Neni 2 i traktatit (detyrimet e shteteve) dhe neni 5 (stereotipat) kërkojnë që qeveritë të ndërmarrin hapa proaktivë për të parandaluar dhe eliminuar të gjitha praktikatat që i nënshtrojnë gratë, duke përfshirë abuzimin digjital, siç janë ngacmimi në internet, përndjekja kibernetike, zbulimi online i identitetit, shpërndarja e fotografive pa pëlqimin e subjektit dhe fushatat e koordinuara të shpifjes. Rekomandimi i Përgjithshëm Nr. 19 i Komitetit të CEDAW-së²³ dhe përditësimi i tij GR 35²⁴ e thonë qartë se

18 Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit midis Bashkimit Evropian dhe Republikës së Kosovës, 2016, në:<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/stabilisation-and-association-agreement-with-kosovo.html#:~:text=>
19 Po aty.
20 Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Grave, 1979, në:<https://www.ohchr.org/sites/default/files/cedaw.pdf#:~:text=Article%202>
21 Po aty.
22 Po aty.
23 Rekomandimi i Përgjithshëm rr. 19 i CEDAW-së, në:<https://www.refworld.org/legal/resolution/cedaw/1992/en/96542>
24 Rekomandimi i Përgjithshëm i CEDAW-së nr. 35, në:<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-35-2017-gender-based>

dhuna në baza gjinore mbulon të gjitha format e abuzimit, qoftë fizik, psikologjik apo të lehtësuar nga teknologjia, dhe se shtetet kanë detyrë të ushtrojnë kujdesin e duhur: ato duhet të parandalojnë dëmet e parashikueshme, të hetojnë dhe sanksionojnë autorët, të mbrojnë viktimat dhe të sigurojnë qasje në drejtësi dhe mjete juridike. GR 33 mbi qasjen në drejtësi thekson më tej se ligjet dhe procedurat duhet të përshtaten me format e reja të provave dhe dëmin online²⁵, ndërsa GR 40 mbi përfaqësimin e grave thekson se pjesëmarrja e sigurt dhe e barabartë në hapësirat politike dhe digjitale është pjesë e arritjes së barazisë së plotë.²⁶

Detyrimet e CEDAW-së për Kosovën lidhur me Dhunën e Lehtësuar nga Teknologjia

Kosova duhet të kriminalizojë në mënyrë të qartë abuzimin e lehtësuar nga teknologjia, duke përfshirë përndjekjen kibernetike, ngacmimin online, zbulimin online të identitetit, falsifikimet e thella dhe shpërndarjen e fotografive pa pëlqimin e subjektit.

Kosova duhet të krijojë kanale të qarta raportimi dhe të sigurojë urdhra të shpejtë mbrojtjeje, heqje të përmbytjes, kompensim dhe garanci për mospërsëritje.

Kosova duhet të trajtojë policinë, prokurorët, gjyqtarët dhe organet zgjedhore për të trajtuar provat digjitale dhe për të zbatuar një qasje të ndjeshme ndaj gjinisë pa stereotipe.

Kosova duhet të zhvillojë fushata ndërgjegjësimi, të promovojë shkrim-leximin digjital dhe të sfidojë diskursin mizogjinist online përmes bashkëpunimit me mediat dhe platformat.

Kosova duhet të sigurojë që politikanet, gazetaret dhe aktivistët gra të mund të angazhohen në mënyrë të sigurt në jetën politike dhe publike pa kërcënime ose abuzime në internet.

25 Rekomandimi i Përgjithshëm i CEDAW-së nr. 33, në:<https://digitallibrary.un.org/record/807253>
26 Rekomandimi i Përgjithshëm i CEDAW-së nr. 40, në:<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-40-equal-and-inclusive>
27 Këshilli i Evropës, Konventa për Parandalimin dhe Eliminimin e të Gjitha Formave të Dhunës Kundër Grave,<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

mediave sociale, aplikacioneve të mesazheve ose platformave të tjera online. Ngacmimi në internet, përndjekja kibernetike, shpërndarja e fotografive intime pa pëlqimin e subjektit, kërcënimet digjitale dhe fushatat e koordinuara në internet kundër grave bien të gjitha brenda fushëveprim-it të Konventës kur ato përbëjnë dhunë psikologjike, ndjekje ose ngacmim. Prandaj, shtetet duhet të sigurojnë që ligjet dhe politikat të kapin në mënyrë të qartë këto manifestime digjitale, që viktimat...të kenë qasje të barabartë në mjete juridike dhe që autorët të mbahen përgjegjës përmes ndjekjes penale dhe sanksioneve.

Detyrimet e Konventës së Stambollit për Kosovën lidhur me Dhunën e Lehtësuar nga Teknologjia

Kosova duhet të sigurojë që kodi i saj penal të përfshijë plotësisht manifestimet online të dhunës, duke përfshirë përndjekjen kibernetike, ngacmimin, kërcënimet dhe shpërndarjen e fotografive pa pëlqimin e subjektit.

Kosova duhet të ofrojë masa të shpejta mbrojtëse që zbatohen në kontekste digjitale, siç janë urdhrat kufizues, procedurat e heqjes së informacionit dhe ndërhyrjet emergjente.

Kosova duhet të përshtasë shërbimet për viktimat, duke përfshirë linjat telefonike, strehimoret, mbështetjen psikosociale dhe ndihmën ligjore, për t'iu përgjigjur dëmeve të lehtësuara nga teknologjia.

Kosova duhet të trajtojë policinë, prokurorët dhe gjyqtarët për të njohur abuzimin digjital, për të trajtuar provat online dhe për të shman-gur minimizimin e dhunës online.

Kosova duhet të zbatojë strategji parandaluese, të tilla si fushata ndërgjegjësimi, programe për shkrim-leximin digjital dhe bashkëpunim me median dhe platformat online për të sfiduar narrativat mizogjiniste.

CEDAW-ja dhe Konventa e Stambollit tashmë e detyrojnë Kosovën ta trajtojë abuzimin online me të njëjtën seriozitet si dhunën fizike; boshllëku qëndron në zbatim. Ne i kemi standardet në letër, por pa përkufizime, procedura dhe llogaridhënie të qarta, gratë mbeten të pambrojtura në hapësirat digjitale.

Ariana Qosaj-Mustafa, Eksperte Ligjore

GREVIO e ka përforcuar këtë interpretim në Rekomandimin e tij të Përgjithshëm Nr. 1 mbi dimensionin digjital të dhunës ndaj grave (2021).²⁸ GREVIO konfirmoi se Konventa e Stambollit zbatohet plotësisht për aktet e dhunës që kryhen në internet ose lehtësohen nga teknologjia, duke e përshkruar këtë si "dimensionin digjital të dhunës ndaj grave". Ai u bëri thirrje shteteve të përshtatin ligjet penale, masat e mbrojtjes civile dhe shërbimet e mbështetjes së viktimave për të mbuluar dëmet në internet, dhe theksoi rëndësinë e provave digjitale, llogaridhënies së platformës dhe mekanizmave të ndërhyrjes së shpejtë, siç janë urdhrat kufizues që zbatohen për abuzimin në internet.²⁹ GREVIO theksoi gjithashtu efektin frenues të dhunës në internet mbi lirinë e shprehjes dhe pjesëmarrjen e grave në jetën publike, duke e bërë të qartë se sigurimi i hapësirave digjitale të sigurta është një detyrim i detyrueshëm sipas Konventës.

DIREKTIVA E BASHKIMIT EVROPIAN PËR LUFTIMIN E DHUNËS NDAJ GRAVE DHE DHUNËS NË FAMILJE

Direktiva e BE-së 2024/1385 për luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje u miratua në maj 2024 dhe përfaqëson legjislacionin e parë detyrues në të gjithë BE-në që adreson posaçërisht dhunën ndaj grave.³⁰ Siç u diskutua më sipër, Kosova duhet të përfshijë legjislacionin e saj me acquis-in e BE-së, i cili përfshin gjithashtu pajtueshmërinë me direktivat e BE-së, duke përfshirë edhe këtë direktivë. Ajo përcakton standardet minimale që të gjitha shtetet

28 Rekomandimi nr. 1 i GREVIO-s, në: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grevio-publishes-its-general-recommendation-no-1>
29 Po aty.
30 Parlamenti Evropian, Direktiva (BE) 2024/1385 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, datë 14 maj 2024, për luftën kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, në: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>

anëtare duhet të përmbushin në kriminalizimin e veprave penale, mbrojtjen e viktimave dhe sigurimin e qasjes në drejtësi dhe mbështetje. Direktiva e përkufizon dhunën ndaj grave si shkelje të të drejtave të njeriut dhe një formë të diskriminimit, dhe u kërkon shteteve anëtare të miratojnë ligje dhe masa që mbulojnë format e abuzimit fizik dhe të atij në internet.³¹ Ajo përqendrohet në harmonizimin e të drejtës penale, mbrojtjen dhe mbështetjen e viktimave, qasjen në drejtësi, parandalimin dhe koordinimin ndërmjet institucioneve. Direktiva është gjithashtu në përputhje të ngushtë me standardet ndërkombëtare, duke përfshirë CEDAW-në dhe Konventën e Stambollit, dhe përforcon angazhimin e BE-së për barazinë gjinore dhe të drejtat themelore.³²

Direktiva e re e BE-së është historike. Për herë të parë, Bashkimi Evropian ka krijuar rregulla detyruese për të kriminalizuar dhunën ndaj grave, duke përfshirë format e saj online, dhe për të garantuar që viktimat të kenë akses të vërtetë në drejtësi, mbrojtje dhe mbështetje.

Nicole Farnsworth, Rrjeti i Grave të Kosovës

Direktiva trajton në mënyrë të qartë dimensionin digjital të dhunës, duke kërkuar që Shtetet Anëtare të kriminalizojnë veprat penale online, të tilla si përndjekja kibernetike, ngacmimi kibernetik, abuzimi i bazuar në fotografi (përfshirë falsifikimet e thella), shpërndarja e fotografive intime pa pëlqimin e subjektit dhe ekspozimi turpërues kibernetik.³³ Ajo i detyron shtetet të sigurojnë që urdhrat kufizues, masat mbrojtëse dhe shërbimet për viktimat të jenë të zbatueshme në kontekstet digjitale, dhe që viktimat të mund të raportojnë rastet lehtësisht dhe të marrin mbështetje në kohë. Ai thekson më tej përgjegjësinë e autoriteteve për të siguruar qasje në ndihmë ligjore, strehimore dhe shërbime psikosociale, duke siguruar gjithashtu bashkëpunim me platformat online dhe ofruesit e shërbimeve për të hequr përmbajtjen abuzive. Duke vendosur standarde minimale detyruese, Direktiva krijon një pikë referimi ligjore për Kosovën: megjithëse nuk është një shtet anëtar i BE-së, Kosova pritet të përputhë kornizat e saj ligjore dhe të politikave me këto

31 Po aty.
32 Po aty.
33 Po aty Neni 9.

detyrime si pjesë e procesit të integrimit në BE.

Detyrimet që rrjedhin nga Direktiva e BE-së 2024/1385

Kosova duhet të kriminalizojë format specifike të dhunës në internet, duke përfshirë përndjekjen kibernetike, ngacmimin kibernetik, abuzimin e bazuar në fotografi, falsifikimet e thella dhe ekspozimi turpërues kibernetik.

Kosova duhet t'i bëjë masat mbrojtëse, siç janë urdhrat kufizues dhe mekanizmat e heqjes së përmbajtjes, efektive në mjediset online.

Kosova duhet të përshtasë shërbimet dhe sistemet e mbështetjes për viktimat për të përfshirë sigurinë digjitale, ndihmën ligjore dhe mekanizmat e reagimit të shpejtë për abuzimin e lehtësuar nga teknologjia.

Kosova duhet të trajtojë institucionet e drejtësisë dhe të zbatimit të ligjit për të njohur, hetuar dhe ndjekur penalisht veprat penale digjitale dhe për të trajtuar provat online.

Kosova duhet të sigurojë bashkëpunim me platformat e internetit dhe ofruesit e shërbimeve për të hequr përmbajtjen abuzive dhe për të ruajtur provat.

KORNIZA LIGJORE DHE INSTITUCIONALE E KOSOVËS

Pasi janë përcaktuar detyrimet ndërkombëtare dhe rajonale të Kosovës, është po aq e rëndësishme të shqyrtohet edhe korniza ligjore dhe institucionale vendase. Kjo pjesë shqyrton Kushtetutën, legjislacionin, aktet nënligjore dhe mandatet e institucioneve kryesore për të vlerësuar se si Kosova rregullon dhe përgjigjet ndaj dhunës në baza gjinore dhe gjuhës së urrejtjes të lehtësuar nga teknologjia në nivel kombëtar.

**KUSHTETUTA E REPUBLIKËS
SË KOSOVËS**

Kushtetuta është akti suprem ligjor. Neni 7.2 e bën barazinë gjinore një vlerë themelore dhe e detyron shtetin të sigurojë mundësi të barabarta për burrat dhe gratë në jetën politike, ekonomike dhe shoqërore.³⁴ Neni 24 garanton barazinë para ligjit dhe ndalon diskriminimin për arsye të tilla si gjinia, orientimi seksual ose statusi tjetër, si dhe lejon masa afirmative për grupet në pozicione të pabarabarta.³⁵ Të drejta të tjera themelore përfshijnë mbrojtjen e privatësisë dhe të të dhënave personale (neni 36), lirinë e shprehjes (neni 40) dhe lirinë e medias (neni 42), ku të dyjat mund të kufizohen me ligj për të parandaluar nxitjen e urrejtjes ose dhunës.³⁶ Këto dispozita krijojnë një kornizë të bazuar në të drejta dhe lejojnë masa legjislatve për të mbrojtur individët nga diskriminimi dhe abuzimi.

Klauzolat e barazisë dhe mosdiskriminimit në Kushtetutë ofrojnë një bazë për adresimin e dhunës së lehtësuar nga teknologjia. Liria e shprehjes dhe e medias mbrohen, por kufizimet lejohen kur fjala inkurajon dhunën ose armiqësinë, duke lejuar kështu kufizime statutores mbi gjuhën e urrejtjes. E drejta e privatësisë ndalon ndërhyrjen arbitrarë në komunikime dhe të dhëna personale, të cilat mund të mbështesin mjetet juridike për zbulimin online të identitetit ose shpërndarjen e paautorizuar të imazheve intime. Megjithatë, vetë kushtetuta nuk e përkufizon gjuhën e urrejtjes ose ngacmimin në internet; këto koncepte duhet të përpunohen nga legjislati i zakonshëm. Ndërsa kushtetuta urdhëron barazinë gjinore dhe barazinë para ligjit, ajo nuk përmban dispozita specifike mbi abuzimin e lehtësuar nga teknologjia ose të drejtat digjitale. Mungesa e përkufizimeve të qarta ia lë detyrën e adresimit të dhunës ndaj grave dhe të drejtave të njeriut (DHBGJLT) dhe gjuhës së urrejtjes në internet legjislatit pasues. Dispozitat mbi kufizimet e lirisë së shprehjes janë të gjera dhe mund të interpretohen në mënyrë kufizuese, duke ndikuar potencialisht në fjalën legjitime nëse nuk zbatohen me kujdes. Kushtetuta gjithashtu nuk ofron mekanizma zbatimi ose mjete juridike për dëmet në internet, të cilat mund të pengojnë dëmshpërblimin efektiv pa ligje të hollësishme dhe korniza institucionale.

**LIGJI NR. 05/L-020 PËR BARAZI
GJINORE**

Ligji nr. 05/L-020 për Barazi Gjimore garanton, mbron dhe promovon barazinë gjimore si një vlerë themelore dhe përcakton masa të përgjithshme dhe specifike për arritjen e trajtimit të barabartë të burrave dhe grave.³⁷ Ai zbatohet në sferat publike dhe private, duke përfshirë jetën politike dhe publike, punësimin, arsimin, shëndetësinë dhe sektorë të tjerë. Përkufizimet mbulojnë barazinë gjimore, trajtimin e barabartë, diskriminimin e drejtpërdrejtë dhe të tërthortë, ngacmimin dhe ngacmimin seksual.³⁸ Ligji i detyron institucionet të përfshijnë aspektin gjinor në politika, të sigurojnë përfaqësim të barabartë (kuotë 50%), të mbledhin të dhëna për çështjet gjimore, të dhëna të ndara dhe të ndajnë burime për barazinë gjimore. Masat e veçanta mund të përfshijnë kuota, programe mbështetëse, rekrutim preferencial dhe fuqizim ekonomik.³⁹

Përkufizimet e ligjit për ngacmimin dhe ngacmimin seksual mund të përfshijnë sjelljen në internet: ngacmimi është çdo sjellje e padëshiruar që lidhet me gjininë ose identitetin gjinor e që krijon një mjedis armiqësor.⁴⁰ Këto përkufizime ofrojnë një bazë ligjore për të adresuar abuzimin online të drejtuar ndaj grave, duke përfshirë gratë politike ose aktiviste. Detyrimet e institucioneve për të përfshirë gjininë dhe për të promovuar përfaqësim të barabartë nënkuptojnë që organet publike, partitë politike dhe mediat duhet të miratojnë masa për të luftuar përmbajtjen seksiste ose të urrejtjes. Kërkesa për përfaqësim prej 50% në zyrat publike e lufton nënëpërfaqësimin e grave në politikë dhe mund të zvogëlojë dhunën në baza gjinore që rrjedh prej pabarazive të pushtetit. Megjithatë, ligji nuk i referohet shprehimisht ngacimit të lehtësuar nga teknologjia as të drejtave digjitale.

Në përgjithësi, ligji përqendrohet në barazinë strukturore gjinore dhe nuk e përkufizon dhunën e lehtësuar nga teknologjia ose ngacmimin kibernetik. Mungojnë procedura për raportimin, hetimin ose sanksionimin e abuzimit online, dhe zbatimi varet nga ligjet të tjera. Ekziston një mospërputhje ndërmjet kuotës gjinore prej 50% sipas këtij ligji dhe kuotës prej 30% sipas ligjit për zgjedhjet, duke krijuar paqartësi

34 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Kushtetuta e Republikës së Kosovës, 2008, në:<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

35 Neni 24

36 Nenet 40 dhe 42

37 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji nr. 05/L-020 për Barazi Gjinore, 2015, në:https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2018/08/LAW_NO_05_L-020_ON_GEND_EQUALITY.pdf#:~:text=1.11.%20Ngacmim%20degradues%2C%20poshtërues%20ose%20mjedis%20ofendues

38 Po aty.

39 Po aty.

40 Nenet 1.11 dhe 1.12

rreth asaj se cila zbatohet në proceset politike. Pa dispozita të veçanta për dhunën digjitale,, institucionet mund të mos i japin përparësi ngacmimit online kundër grave në politikë.

LIGJI NR. 05/L-021 PËR MBROJTJEN NGA DISKRIMINIMI

Ligji Nr. 05/L-021 për Mbrojtjen nga Diskriminimi përcakton një kornizë të përgjithshme për të parandaluar dhe luftuar diskriminimin për një gamë të gjerë arsyesh, duke përfshirë seksin, identitetin gjinor dhe orientimin seksual.⁴¹ Ai zbatohet për veprimet ose mosveprimet e autoriteteve publike, subjekteve private dhe individëve në fusha të tilla si punësimi, arsimi, qasja në mallra dhe shërbime, strehimi dhe pjesëmarrja në jetën publike.⁴² Diskriminimi përkufizohet gjerësisht, duke përfshirë diskriminimin e drejtpërdrejtë dhe të tërthortë, ngacmimin (duke përfshirë atë seksual dhe psikologjik), nxitjen për diskriminim dhe viktimizimin.⁴³ Ligji lejon veprime afirmative për të eliminuar disavantazhet dhe u cakton përgjegjësi institucioneve të tilla si Avokati i Popullit dhe Zyra për Qeverisje të Mirë për të pranuar ankese dhe për të monitoruar përputhshmërinë.⁴⁴

Ligjet e Kosovës e trajtojnë ngacmimin në përgjithësi, por pa përkufizime të qarta të përndjekjes kibernetike, ekspozimit turpërues kibernetik ose abuzimit të bazuar në fotografi, viktimat përballen me boshllëqe serioze në mbrojtje.

Ariana Qosaj-Mustafa, Eksperte Ligjore

Ngacmimi përkufizohet si sjellje e padëshiruar që shkel dignitetin dhe krijon një mjedis armiqësor, i cili mund të përfshijë ngacmimin online, fyerjet seksiste ose ngacmimin politik të grave në jetën publike. Nxitja e diskriminimit përfshin

promovimin e urrejtjes mbi baza të mbrojtura, duke lejuar që ligji të përdoret kundër gjuhës së urrejtjes online.⁴⁵ Ligji zbatohet si për aktet publike, ashtu edhe për ato private. kështu që platformat digjitale, mediat dhe partitë politike mund të mbahen përgjegjëse për përmbajtje diskriminuese. Mandati i Avokatit të Popullit për të ndihmuar viktimat dhe për të hetuar rastet ofron një rrugë institucionale për adresimin e diskriminimit në internet. Megjithatë, në përgjithësi ligji nuk përmend dhunën e lehtësuar nga teknologjia, as nuk ofron udhëzime për trajtimin e ngacmimit në internet. Përkufizimet e tij të gjera mund të jenë të vështira për t'u zbatuar në kontekste specifike digjitale pa rregullore plotësuese. Zbatimi mbështetet shumë tek Avokati i Popullit, i cili mund të mos i ketë burimet e nevojshme dhe gjithashtu nuk ka dënime të qarta për diskriminimin online përmjetjeve të përgjithshme civile. Viktimat mund të përballen me vështirësi në vërtetimin e ngacmimit digjital për shkak të sfidave të provave që nuk mbulohen nga ky ligj.

**LIGJI NR. 08/L-185 PËR PARANDAL-
IMIN DHE MBROJTJEN NGA DHUNA
NË FAMILJE, DHUNA NDAJ GRAVE
DHE DHUNA NË BAZA GJINORE**

Ligji nr. 08/L-185 për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Dhuna në Familje, Dhuna ndaj Grave dhe Dhuna në Baza Gjimore i miratuar në vitin 2023, synon të parandalojë dhunën në familje, dhunën ndaj grave dhe dhunën në baza gjimore, eliminimin e diskriminimit dhe promovimin e barazisë gjinore dhe fuqizimin e grave.⁴⁶ Është i detyrueshëm për institucionet publike dhe private, shoqërinë civile dhe profesionistët; zbatohet kryesisht në sistemet e drejtësisë civile dhe administrative, por mund të plotësojë procedurat penale.⁴⁷ Ligji ofron përkufizime, duke përfshirë dhunën në familje, dhunën ndaj grave dhe ngacmimin politik, aktet e presionit, persekutimit ose kërcënimeve ndaj kandidatëve femra ose zyrtarëve publikë që synojnë të kufizojnë ose dëmtojnë funksionet e tyre.⁴⁸ Gjykatat mund të vendosin

41 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji nr. 05/L-021 për Mbrojtjen nga Diskriminimi, 2015, në: https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2018/08/LAW_NO_05_L-021_ON_THE_PROTECTION_FROM_DISCRIMINATION.pdf#:~:text=1,parimi%20i%20trajtimite%20të%20abarabartë

42 Po aty.

43 Po aty. Neni 3

44 Po aty. Neni 7

45 Po aty.

46 Kuvenc

net/desk/inc/media/933017C1-72A8-48A5-BF09-AD4B929AAF5E.pdf#:~:text=KAPITULLI%20I%20DISPOZITAT%20E%20PËRGJITHSHME,të%20rregullu-
ara%20me%20këta%20ligj

47 Po aty.

48 Po aty.

masa mbrojtëse, të tilla si urdhra kufizues dhe monitorim elektronik nga policia. Ministria e Drejtësisë duhet të krijojë një sistem elektronik informacioni për regjistrimin e rasteve të dhunës në familje, dhe të gjitha institucionet duhet t'i regjistrojnë rastet brenda 24 orëve.⁴⁹

Përfshirja e "ngacmimit politik" adreson drejtpërdrejt dhunën ndaj grave në politikë. Edhe pse përkufizimi nuk përmend në mënyrë të qartë platformat online, ai mbulon kërcënimet, persekutimin ose ngacmimin me çdo mjet dhe kështu mund të zbatohet për frikësimin digjital ose ngacimin e koordinuar digjital. Monitorimi elektronik i shkelësve dhe sistemi i kërkuar elektronik i informacionit tregojnë njohjen e rolit të teknologjisë në monitorimin e pajtueshmërisë dhe gjurmimin e rasteve. Ligji i detyron institucionet të ndajnë të dhëna, të cilat mund të mbështesin analizën e modeleve të ngacmimit online. Megjithatë, dispozitat thelbësore përqendrohen në dhunën në familje dhe të kryer nga partneri intim, e jo në gjuhën e urrejtjes në internet më gjerësisht. Në përgjithësi, ndërsa ligji përkufizon ngacmimin politik, ai nuk i parasheh hollësisht procedurat për trajtimin e abuzimit në internet, as nuk specifikon dënime për ndjekjen digjitale dhe ngacimin kibernetik. Sistemi elektronik i menaxhimit të rasteve duhet të balancojë ndarjen e të dhënave me konfidencialitetin, e megjithatë ligji ofron pak udhëzime mbi mbrojtjet e privatësisë. Në përgjithësi, ligji përqendrohet në dhunën në familje dhe në baza gjinore në kontekste fizike dhe trajton vetëm në mënyrë indirekte abuzimin e lehtësuar nga teknologjia.

Ligji njeh ngacmimin politik, i cili mund të shtrihet deri në abuzimin online, dhe njeh teknologjinë përmes monitorimit elektronik dhe sistemeve të ndarjes së të dhënave.

Megjithatë, ai përqendrohet kryesisht në dhunën në familje dhe fizike me bazë gjinore, duke ofruar udhëzime të kufizuara mbi ngacmimin online, përndjekjen kibernetike, ndëshkimet ose mbrojtjet e privatësisë.

KODI PENAL I REPUBLIKËS SË KOSOVËS (NR. 06/L074, I NDRYSHUAR)

Kodi Penal kriminalizon një gamë të gjerë veprash penale. Relevante për DHBGJLT-në janë dispozitat mbi ngacmimin (neni 182), i përkufizuar si një model i vëmendjes ose komunikimit të përsëritur të padëshiruar, duke përfshirë ndjekjen, paraqitjen në shtëpinë ose punën e dikujt, telefonatat e përsëritura, dërgimin e mesazheve ose email-eve, që ka për qëllim ngacmimin ose frikësimin e viktimës; dënimet përfshijnë gjoba ose burgim deri në tre vjet me faktorë rëndues për marrëdhëniet familjare ose përdorimin e armëve.⁵⁰ Ngacmimi seksual (neni 183) dënon sjelljen e padëshiruar verbale, joverbale ose fizike me natyrë seksuale që cenon dinjitetin dhe krijon një mjedis armiqësor.⁵¹ Neni 141 ndalon nxitjen ose përhapjen publike të urrejtjes, mosmarrëveshjes ose jotolerancës drejtuar grupeve kombëtare, racore, etnike ose grupeve të tjera të mbrojtura. Është e rëndësishme të theksohet se dispozita përfshin shprehimisht orientimin seksual dhe identitetin gjinor në mesin e këtyre bazave të mbrojtura, që do të thotë se çdo thirrje publike për armiqësi ose diskriminim ndaj individëve në bazë të identitetit të tyre gjinor bie brenda fushëveprimit të kësaj vepre penale. Kjo krijon një bazë të qartë ligjore për adresimin e sjelljes së motivuar nga urrejtja që synon personat LGBTI, duke përfshirë edhe mjediset online ku ndodh shpesh një nxitje e tillë.⁵² Kodi gjithashtu kriminalizon qasjen në, përgjimin dhe regjistrimin e paautorizuar të komunikimeve elektron-

49 Po aty.

50 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Kodi nr. 06/L-074, Kodi Penal i Republikës së Kosovës, në: <https://www.kosovopolic.com/wp-content/uploads/2020/07/criminal-code-of-the-Republic-of-Kosovo.pdf>

51 Po aty. Neni 183

52 Po aty. Neni 141

ike (nenet 200–202), duke penalizuar ndërhyrjen e paautorizuar në bazat e të dhënave kompjuterike, përgjimin e komunikimeve dhe fotografimin ose regjistrimin e paautorizuar të individëve në ambiente private. Gjykatat mund të kufizojnë përdorimin e kompjuterëve ose internetit nga një person i dënuar si pjesë e lirit me kusht.⁵³ Sipas ndryshimit më të fundit të Kodit Penal në vitin 2023, legjislacioni u forcua më tej për të adresuar dhunën ndaj grave në jetën publike. Dispozita e re kriminalizon aktet e dhunës fizike, psikologjike, seksuale ose ekonomike, qoftë të drejtpërdrejta apo të tërthorta, të kryera me qëllim frikësimin ose shtrëngimin e grave që ushtrojnë ose konkurrojnë për funksione publike. Sanksionet përfshijnë gjoba dhe burgim, me dënime më të ashpra kur vepra të tilla penale kryhen në mënyrë të organizuar.⁵⁴

Pa përkufizime të qarta të përndjekjes kibernetike, ekspozimit turpërues kibernetik ose falsifikimeve të thella, prokurorëve u mungojnë mjetet për të vepruar dhe viktimat lihen të pambrojtura.

Leonida Molliqaj, Aktiviste për të Drejtat e Grave dhe Gazetare

Nenet për ngacmimin dhe ngacmimin seksual zbatohen për abuzimin në internet: dërgimi i email-eve ose mesazheve të përsëritura që synojnë ngacmimin përbën një vepër penale. Dispozitat për gjuhën e urrejtjes mbulojnë nxitjen publike të urrejtjes bazuar në etni, orientim seksual ose identitet gjinor, të cilat mund të përfshijnë përmbajtje digjitale. Veprat penale që përfshijnë qasjen në, përgjimin dhe regjistrimin e paautorizuar, si dhe shpërndarjen e paautorizuar të të dhënave ose fotografive private, janë të zakonshme në DHBGJLT. Mundësia për të ndaluar autorët nga përdorimi i internetit u jep gjykatave një mjet për të parandaluar recidivizmin. Së bashku, këto dispozita kriminalizojnë shumë forma të krimit kibernetik, ngacmimit, përndjekjes kibernetike, zbulimit online të identitetit dhe pornografisë jokonsensuale. Në përgjithësi, megjithëse Kodi kriminalizon ngacmimin dhe nxitjen, ai nuk përkufizon shprehimisht përndjekjen kibernetike ose dhunën në baza gjinore online. Dis-

53 Po aty.

54 Ndryshimi i Kodit Penal, 2023, në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>

55 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Kodi i Procedurës Penale nr. 08/L-032, në adresën: <https://md.rks-gov.net/wp-content/uploads/2024/07/8750FE73-BA51-463C-BA88-31D0B8865840.pdf#:~:text=Qëllimi%20dhe%20Fusha%201,i%20përcaktuar%20nga%20Kodi%20i%20pranishëm%20>

pozitat mbi gjuhën e urrejtjes përqendrohen në karakteristikat e mbrojtura, por nuk përfshijnë në mënyrë të qartë seksizmin ose mizogjininë; prandaj, urrejtja në baza gjinore mund të mbetet në boshllëqe nëse nuk interpretohet gjerësisht. Zbatimi mund të jetë sfidues për shkak të problemeve me provat dhe mungesës së të kapaciteteve të forenzikës digjitale. Kodi gjithashtu nuk trajton përgjegjësinë e platformave digjitale për mbajtjen e përmbajtjes së paligjshme, duke lënë një boshllëk rregullator për gjuhën e urrejtjes në internet.

Ndryshimi i vitit 2023 është një hap inkurajues që tregon se ekziston një angazhim i vërtetë për të mbrojtur më mirë gratë në jetën publike. Do të jetë e rëndësishme që këto mbrojtje të zgjerohen edhe për abuzimin e lehtësuar nga teknologjia, por reforma ngjall besim se progresi është i mundur.

Ariana Qosaj-Mustafa, Eksperte Ligjore

Ekziston një reformë me përparësi të qartë: Kodi Penal duhet ta njohë në mënyrë të qartë dhunën me bazë gjinore të lehtësuar nga teknologjia dhe të kriminalizojë format e saj më të zakonshme, përndjekjen kibernetike, ekspozimin turpërues kibernetik, shpërndarjen e fotografive pa pëlqimin e subjektit, falsifikimet e thella dhe ngacmimin e koordinuar.

Medine Dauti, Aktiviste dhe Hulumtuese mbi Dhunën Digjitale Ndaj Grave

KODI I PROCEDURËS PENALE TË KOSOVËS (NR. 08/L032)

Kodi i Procedurës Penale i vitit 2022 përcakton rregulla që garantojnë procedura të drejta penale dhe sigurojnë kufizime të të drejtave vetëm siç parashihet me ligj.⁵⁵ Ai i njeh regjistrimet audio dhe video si prova dhe lejon që

mjetet elektronike të kapin dëshmitë.⁵⁶ Masat speciale hetimore lejojnë mbikëqyrjen e numrave të telefonit, adresave të email-it, adresave IP dhe numrave IMEI për vepra të rënda penale, duke përfshirë ngacmimin seksual dhe kërcënimet ndaj kandidatëve.⁵⁷ Hetuesit e fshehtë mund të përdorin mjete teknike për të bërë incizime audio ose video gjatë hetimeve.⁵⁸ Rregullat e kontrollit dhe sekuestrimit zbatohen për pajisjet elektronike si kompjuterët, telefonat celularë dhe mediat e ruajtjes, dhe dokumentet elektronike si email-et ose mesazhet me tekst njihen si prova dokumentare. Kodi gjithashtu parasheh procedura për forenzikën digjitale: ekspertë të autorizuar shqyrtojnë pajisjet kompjuterike të sekuestruara, rikuperojnë skedarët dhe metadatat e fshira dhe dokumentojnë zinxhirin e ruajtjes. Kodi u mundëson autoriteteve të zbatimit të ligjit të hetojnë ngacmimin kibernetik dhe gjuhën e urrejtjes në internet duke autorizuar mbikëqyrjen e komunikimeve elektronike dhe adresave IP për vepra penale të tilla si ngacmimi seksual ose kërcënimet kundër kandidatëve. Njohja e dokumenteve elektronike si provë u mundëson viktimave të përdorin email-e, mesazhe dhe postime në rrjetet sociale për të vërtetuar ngacmimin ose gjuhën e urrejtjes.⁵⁹ Procedurat e forenzikës digjitale lehtësojnë nxjerrjen e të dhënave nga pajisjet e përdorura në krimet kibernetike, gjë që është thelbësore për ndjekjen penale të DHBGJLT-së. Operacionet e fshehta dhe regjistrimet teknike mund të ndihmojnë në mbledhjen e provave kundër autorëve të krimit që veprojnë në hapësira anonime ose të mbyllura online.⁶⁰ Në përgjithësi, kodi nuk i liston në mënyrë specifike DHBGJLT-në ose gjuhën e urrejtjes në internet si vepra penale që shkaktojnë masa të posaçme hetimore; në vend të kësaj, ai mbështet në kategori të përgjithshme si ngacmimi seksual ose kërcënimet ndaj kandidatëve. Masat e mbikëqyrjes kërkojnë urdhra gjyqate dhe kufizohen në vepra të rënda penale; ngacmimi mund të mos përmbushë gjithmonë prapun. Kodi nuk trajton mbrojtjen e viktimave gjatë hetimeve digjitale, siç është mbrojtja e privatësisë së të dhënave të ndjeshme. Koordinimi ndërmjet prokurorëve, ekspertëve të frenzikës kibernetike dhe viktimave ka nevojë për përmirësim për t'i bërë këto mjete efektive kundër abuzimit në internet.

Për më tepër, policia nuk ka mandat për të urdhëruar heqjen e faqeve fyese në internet, dhe as nuk mund të konfiskojë laptopë, hard disqe ose telefona, përveç nëse konstatohet qartë një vepër penale.⁶¹ Si rezultat, shumë raste nuk mund të vazhdojnë. Përveç kësaj, META (Facebook dhe Instagram) nuk e njeh Kosovën si shtet dhe për këtë arsye nuk bashkëpunon me autoritetet ligjzbatuese në kërkesat për heqjen e përmbajtjes së dëmshme.⁶² Faqe të shumta sulmojnë dhe ngacmojnë hapur gratë në politikë, dhe megjithëse shënjestrimi i tyre mund të mos përmbushë gjithmonë prapun e një vepre penale, dëmi që ato shkaktojnë është i konsiderueshëm.

Për më tepër, përvoja nga profesionistët ligjorë tregon gjithashtu se gjykatat shpesh i japin përparësi lirisë së shprehjes mbi kufizimet e përmbajtjes së dëmshme, duke i interpretuar shpesh raste të tilla si gjuhë të mbrojtur në vend të gjuhës së urrejtjes.⁶³ Kjo praktikë rrit gjasat që sulme të ngjashme online kundër grave në politikë të mbeten të paadresuara, edhe kur dëmi është i qartë.

LIGJI NR. 08/L-173 PËR SIGURINË KIBERNETIKE

I miratuar në vitin 2023 dhe i hyrë në fuqi në mars të vitit 2024, ky ligj adreson sfidat e sigurisë kibernetike dhe themelon Agjencinë për Siguri Kibernetike (ASK) si autoritetin qendror për koordinimin e politikave të sigurisë kibernetike.⁶⁴ Ligji urdhëron krijimin e kornizave rregullatore dhe parasheh ASK-në si një agjenci ekzekutive përgjegjëse për rregullimin e dy kategorive të subjekteve: operatorët e shërbimeve thelbësore (organe publike ose private që menaxhojnë infrastrukturën kritike) dhe ofruesit e shërbimeve digjitale (subjekte që ofrojnë shërbime online si tregje, motorë kërkimi dhe cloud computing).⁶⁵ ASK-ja koordinon dhe monitoron aktivitetet e infrastrukturës kritike dhe ekipeve sektoriale të reagimit ndaj incidenteve, menaxhon reagimin ndaj incidenteve dhe lehtëson shkëmbimin e in-

56 Po aty.
57 Po aty.
58 Po aty.
59 Po aty.
60 Po aty.
61 Besarta Breznica, Rrjeti i Grave të Kosovës, 2025
62 Po aty.
63 Liridon Salihu, Grupi për Studime Juridike dhe Politike, nëntor 2025
64 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji nr. 08/L-173 për Sigurinë Kibernetike, në:<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=70933>
65 Po aty.

KODI I PROCEDURËS PENALE (2022)

Regjistrimet audio, video dhe dëshmitë elektronike njihen ligjërisht si **prova**.

Emaillet, mesazhet dhe postimet në mediat sociale mund të përdoren për të vërtetuar **ngacmimin** ose gjuhën e urrejtjes.

Masat speciale hetimore lejojnë **mbikëqyrjen** e numrave të telefonit, adresave IP dhe numrave IMEI për vepra të rënda penale.

Ekspertët e forenzikës dixhitale mund të rikuperojnë skedarë, meta të dhëna dhe zinxhirin e ruajtjes së dokumenteve të fshira.

Hetuesit e fshehtë mund të regjistrojnë audio ose video për të ekspozuar **autorë anonimë** në internet.

Ligji merret kryesisht me mbrojtjen e infrastrukturës kritike dhe koordinimin e përgjigjeve ndaj incidenteve kibernetike. Duke krijuar ASK-në dhe duke i detyruar operatorët dhe ofruesit e shërbimeve digjitale të zbatojnë masa sigurie, i mund të përmirësojë në mënyrë indirekte sigurinë e platformave ku ndodh ngacmimi. Kërkesat për reagimin ndaj incidenteve dhe sigurinë e rrjetit mund të lehtësojnë përgjigje më të shpejta ndaj sulmeve kibernetike që synojnë gratë në politikë ose jetën publike. Akti nënligjor i planifikuar mbi rregullat dhe masat e sigurisë për qasjen e fëmijëve në internet tregon njohjen e dëmit në internet, megjithëse përqendrohet te të miturit më tepër sesa te të rriturit. Krijimi i një qendre trajnimi për sigurinë kibernetike mund të ndëtojë ekspertizë në mesin e zyrtarëve për të trajtuar incidentet kibernetike dhe mund të përfshijë module të DHBGJLT-së. Ligji nuk përfshin dispozita specifike mbi dhunën kibernetike ose dhunën në baza gjinore të lehtësuara nga teknologjia; rregullimi i krimeve kibernetike i lihet Kodit Penal dhe legjislationit tjetër. Tetet nënligjore të kërkuara për zbatimin e ligjit janë vonuar - vetëm katër nga dymbëdhjetë u miratuan deri në vitin 2024, duke i lënë detyrimet të paqarta. Nuk përmenden të drejtat digjitale, ngacmimi online ose gjuha e urrejtjes, dhe kategoritë e operatorëve nuk i mbulojnë qartësisht kompanitë e rrjeteve sociale ku ndodh DHBGJLT-ja. Pa mandate të qarta për mbrojtjen e viktimave ose bashkëpunimin me përfaqësuesit e organeve të barazisë gjinore, rëndësia e ligjit për DHBGJLT-në mbetet indirekte.

**LIGJI NR. 08/L-228 PËR ZGJEDHJET
E PËRGJITHSHME (2023)**

I miratuar në qershor 2023 pas një procesi të gjatë të reformës elektorale, Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme (LZP) rregullon zgjedhjet parlamentare dhe zëvendëson ligjin e

viti 2008.⁶⁷ Ai parasheh një sistem përfaqësimi proporcional me listë të hapur për 100 nga 120 vendet parlamentare, ndërsa 20 vende mbeten të rezervuara për komunitetet joshumicë. Listat e kandidatëve duhet të respektojnë një kuotë gjinore: Neni 28 kërkon që të paktën 30% e kandidatëve të jenë gra dhe të paktën 30% të jenë burra, dhe që kandidatët nga secila gjini të figurojnë të paktën një herë në çdo grup prej tre vetash.⁶⁸ Subjektet politike që e tejkalojnë këtë prag marrin një bonus prej një përdind të financimit publik shtesë për çdo mandat të fituar nga gratë.⁶⁹ Neni 111 rregullon ndarjen e vendeve: pasi të numërohen votat dhe listat të rirenditen sipas votave preferenciale, të paktën 30% e vendeve të dhëna secilit subjekt politik duhet t'i shkojnë gjinisë pakicë; nëse kjo nuk arrihet, kandidati i fundit i zgjedhur i gjinisë shumicë zëvendësohet nga kandidati tjetër i gjinisë pakicë.⁷⁰ Neni 112 kërkon që çdo anëtar i parlamentit në largim të zëvendësohet nga kandidati tjetër i përshtatshëm i së njëjtës gjini për të ruajtur kuotën.⁷¹ Përtej rregullave të përfaqësimit gjinor, LZP-ja modernizon administratën zgjedhore. Ai fuqizon komisionet komunale zgjedhore për të kryer aktivitete edukimi për votuesit dhe digjitalizon procesin e regjistrimit për votuesit jashtë Kosovës (diasporën).⁷² Ligji përcakton kritere më të hollësishme për përshtatshmërinë e kandidatëve dhe përcakton që Zyra për Regjistrim, Certifikim dhe Kontroll Financiar të Subjekteve Politike ("Zyra") vepron si autoritet mbikëqyrës kompetent për financimin politik dhe të fushatave.⁷³ Ligji përfshin dispozita që rregullojnë fushatën online dhe heq rregullat e mëparshme që lejonin tërheqjen arbitrare të akreditimit të vëzhguesve. Dy rekomandime që lidhen me median, në lidhje me reklamat në portalet e mediave online dhe bashkëpunimin ndërmjet administratës zgjedhore dhe ofruesve kryesorë digjitalë, janë trajtuar pjesërisht, por kërkojnë rregullim të mëtejshëm me akt nënligjor.⁷⁴ Në përgjithësi, LZP-ja forcon pavarësinë dhe autonominë financiare të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve dhe ofron rregulla më të sakta për financimin e fushatave dhe regjistrimin e votuesve.⁷⁵

66 Po aty. Neni 23

67 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji nr. 08/L-228 për Zgjedhjet e Përgjithshme, 2023, në:<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2544>

68 Po aty.

69 Po aty.

70 Po aty.

71 Po aty.

72 Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve të Bashkimit Evropian, Kosova 2025, Raporti Përfundimtar, në: https://www.eods.eu/library/EU%20EOM%20Kosovo%202025_Final%20Report_EN.pdf#:~:text=PJESËMARRJA%20E%20GRAVE

73 Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve të Bashkimit Evropian, Kosova 2025, Raporti Përfundimtar, në: https://www.eods.eu/library/EU%20EOM%20Kosovo%202025_Final%20Report_EN.pdf#:~:text=PJESËMARRJA%20E%20GRAVE

74 Po aty.

75 Po aty.

Abuzimi online jo vetëm që i hesht gratë individuale, por ngushton hapësirën demokratike për të gjithë.

Brikena Avdyli, Akademike dhe Praktikuese në Baraziminë Gjinore, Përfshirjen dhe Proceset Qqjedhore

Kuota gjinore dhe stimujt financiarë të LBGJ-së synojnë të rrisin pjesëmarrjen e grave në politikën kombëtare, gjë që mund të zvogëlojë në mënyrë indirekte dhunën në baza gjinore duke sfiduar strukturat e pushtetit të dominuara nga meshkujt. Kërkesa për raportim të hollësishëm të financimit të fushatave dhe fuqizimi i një zyre të pavarur mbikëqyrëse përmirëson transparencën dhe mund të pengojë financimin e fshehur të fushatave të shpifjes. Digjitalizimi i regjistrimit të votuesve në diasporë dhe rregullimi i fushatave online pranojnë rëndësinë e teknologjisë në zgjedhje. Ligji adreson pjesërisht rekomandimet në lidhje me median duke njohur reklamën online dhe nevojën për të bashkëpunuar me ofruesit digjitalë. Megjithatë, ai nuk përcakton dhunën në baza gjinore të lehtësuar nga teknologjia ose gjuhën e urrejtjes online, as nuk përcakton rregulla për monitorimin ose sanksionimin e ngacmimit digjital. Dispozitat e reja mbi fushatat online nuk janë të qarta dhe legjislacioni dytësor është ende në pritje, duke e lënë zbatimin të pasigurt. Si pasojë, ndërsa LBGJ-ja modernizon aspekte të administrimit zgjedhor, ajo nuk i mbron drejtpërdrejt kandidatet gra nga përndjekja kibernetike, ngacimi i koordinuar digjital mizogjinist ose gjuha e urrejtjes. Në përgjithësi, kuota prej tridhjetë përqind nuk e përmbush kërkesën e barazisë sipas Ligjit për Barazi Gjinore, duke krijuar një konflikt ndërmjet statuteve dhe duke sinjalizuar ambicie të kufizuara për barazi gjinore. Disa dispozita të reja

varen nga aketet nënligjore që nuk janë nxjerrë ende, duke i lënë të papërkufizuara procedurat e regjistrimit digjital të votuesve, rregullat e fushatës online dhe bashkëpunimin me platformat digjitale. Ligji nuk përkufizon gjuhën e urrëjtjes, ngacmimin kibernetik ose vepra të tjera penale të lehtësuara nga teknologjia, as nuk ofron mekanizma për monitorim in e sjelljes në mediat sociale ose sanksionimin e abuzimit online. Raportimi i financimit të fushatave nuk ka shpalosje të ndërmjetme dhe mund të mos kapë financimin në kohë reale të fushatave të dezinformimit. Zbatimi mbetet kryesisht brenda KQZ-së dhe zyrës së re mbikëqyrëse; koordinimi me agjencitë e zbatimit të ligjit dhe të sigurisë kibernetike nuk trajtohet. Si rezultat, pavarësisht modernizimit, LQP-ja i lë kandidatet dhe votueset gra të cënueshme ndaj kërcënimit digjital dhe gjuhës së urrëjtjes online. Është e rëndësishme të theksohet se as Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe as Ligji për Zgjedhjet Lokale i diskutuar më poshtë nuk përm-bajnë ndonjë dispozitë që rregullon zhvillimin e fushatave zgjedhore në platformat digjitale, duke përfshirë sjelljen e kandidatëve, mbështetësve, subjekteve politike ose palëve të treta online. Ky boshllëk rregullator do të thotë që fushata online, ku ndodhin shumica e sulmeve në baza gjinore kundër kandidatëve gra, mbetet tërësisht e parregulluar. Në praktikë, kjo e lë dhunën në baza gjinore të lehtësuara nga teknologjia gjatë fushatave zgjedhore jashtë çdo mekanizmi ligjor mbikëqyrës apo sanksionues, duke i ekspozuar gratë në politikë ndaj abuzimit mizogjin të pakontrolluar, fushatave të shpifjes dhe ngacmimit të koordinuar gjatë gjithë procesit zgjedhor.

**LIGJI NR. 03/L-072 PËR ZGJEDHJET
LOKALE (2008)**

Ligji nr. 03/L-072 rregullon zgjedhjen e kryetarëve të komunave dhe të anëtarëve të kuvendeve komunale në 38 komunitat e Kosovës.⁷⁶

LZP-ja prezanton disa reforma moderne, por nuk arrin të mbrojë gratë në hapësirat dixhitale zgjedhore.

Kuota gjinore prej 30% nuk arrin të përmbushë barazinë dhe fushatat online mbeten kryesisht të parregulluara. Ligji nuk trajton gjuhën e urrejtjes online, ngacmimin kibernetik ose sanksionet për abuzimin dixhital, duke i lënë kandidatet gra të cenueshme ndaj kërcënimeve të pakontrolluara online gjatë zgjedhjeve.

76 Kuvendi i Republikës së Kosovës Ligji nr. 03/L072 për Zgjedhjet Lokale në Kosovë, 2008, në:<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2549>

e postuara nga përdoruesit për sa kohë që ata nuk kishin njohuri paraprake për përmbajtjen e paligjshme. Ligji kërkon korrigjim dhe të drejtën e përgjigjes, por nuk u jep fuqi rregullatorëve të detyrojnë fshirjen ose moderimin e komenteve.

STRATEGJIA KOMBËTARE PËR MBROJTJEN NGA DHUNA NË FAMILJE DHE DHUNA NDAJ GRAVE 2022–2026

Strategjia, e miratuar nga Ministria e Drejtësisë, parasheh një qasje gjithëpërfshirëse për të parandaluar dhe adresuar dhunën në familje dhe dhunën ndaj grave.⁷⁹ Përmbledhja ekzekutive thekson se dhuna në familje dhe dhuna ndaj grave janë të përhapura dhe shkelin të drejtat themelore të njeriut. Ajo mbështetet në Kushtetutë dhe Konventën e Stambollit, e cila e përkufizon dhunën ndaj grave dhe dhunën në familje. Strategjia pranon se dhuna është e rrënjësuar në marrëdhënie të pabarabarta pushteti dhe prek gratë në mënyrë disproporcionale, por gjithashtu njeh se edhe burrat dhe fëmijët mund të jenë viktimë. Ajo thekson shkallët e larta të përhapjes dhe pranimin kulturor të dhunës, veçanërisht në komunitetet rurale dhe të marginalizuara.⁸⁰ Objektivat strategjike përfshijnë: (1) parandalimin nëpërmjet ndërgjegjësimit dhe edukimit; (2) mbrojtjen e viktimave dhe ofrimin e shërbimeve; (3) ndjekjen penale dhe ndëshkimin e autorëve të krimit; dhe (4) politikat dhe mbledhjen e të dhënave të koordinuara.⁸¹

Edhe pse strategjia trajton kryesisht dhunën në familje dhe dhunën fizike, ajo përfshin veprime për të ndërtuar kapacitete në policim dhe hetimin e krimit kibernetik për të adresuar dhunën online ndaj grave. Një aktivitet parasheh trajnimin e Njesisë së Hetimit të Krimit Kibernetik të Policisë për të ndjekur penalisht dhe parandaluar dhunën online ndaj grave dhe vajzave, me policimin komunitar për të identifikuar dhe parandaluar rastet e dhunës në familje. Kjo konfirmon kërcënimin në rritje të ngacmimit në internet dhe nevojën për ligj-trajnim për zbatimin e ligjit. Strategjia gjithashtu kërkon përmirësimin e mbledhjes së të dhënave dhe koordinimin ndërinstitutional, i cili mund të përfshi-

jë statistikatat e dhunës digjitale. Strategjisë i mungon një kapitull i dedikuar për DHBGJLT-në dhe nuk e përkufizon ngacmimin online, përndjekjen kibernetike ose gjuhën e urrejtjes digjitale. Aktiviteti i vetëm për trajnimin e njësisë së krimit kibernetik është i kufizuar dhe varet nga buxheti dhe mbështetja e donatorëve. Nuk përmendet bashkëpunimi me Agjencinë për Siguri Kibernetike ose rregullatorët e medias për të adresuar problemet e mizogjinisë online. Zbatimi mbështetet në institucione të shumta dhe sfidat e koordinimit mund të pengojnë vëmendjen ndaj dhunës në internet. Mungojnë treguesit e monitorimit për DHBGJLT-në, kështu që progresi mund të mos matet në mënyrë sistematike.

Ligji i KPM-së u shkrua për një peizazh të ndryshëm mediatik, një të dominuar nga televizioni dhe radioja. Fokusi i tij në përgjegjësinë editoriale do të thotë se mund të sanksionojë transmetuesit, por nuk ka mandat mbi portalet online ose seksionet toksike të komenteve ku ndodh shumica e abuzimit mizogjinist të sotëm. Rezultati është një boshllëk rregullator: ndërsa KPM-ja mund të gjobisë ose edhe të pezullojë një transmetues, është e pafuqishme kur e njëjta përmbajtje përhapet e pakontrolluar online.

Leonida Molliqaj, Aktiviste për të Drejtat e Grave dhe Gazetare

79 Ministria e Drejtësisë, Strategjia Kombëtare për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje dhe Dhuna ndaj Grave, 2022 - 2026, në: <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/08/ENG-Strategjia-Kombetare-per-Mbrojtje-nga-Dhuna-ne-Familje-dhe-Dhuna-ndaj-Grave-2022-2026.pdf#:~:text=Dhuna%20nëFamilje%20dhe%20dhuna%20kundër,mbi%20Mbrojtjen%20nga%20Dhuna%20nëFamilje>

80 Po aty.

81 Po aty.

LIGJI NR. 04/L-44 PËR KOMISIONIN E PAVARUR TË MEDIAVE (2012)

Ligji i KPM-së i vitit 2012 e përkufizon "shërbimi mediatik audiovizual" si një shërbim nën përgjegjësinë editoriale të një ofruesi të shërbimit mediatik që ofron programe për publikun përmes rrjeteve të komunikimit elektronik.⁸² Përgjegjësia editoriale është thelbësore, ofruesi duhet të ketë kontroll mbi përzgjedhjen dhe rregullimin e programit. Ligji përkufizon më tej "transmetimin", "transmetuesin" dhe "ofruesin e shërbimit mediatik" në lidhje me transmetimin e programeve nëpërmjet radios ose televizionit.⁸³ Portalet online dhe seksionet e komenteve nuk përmenden. Megjithatë, ligji e lidh rregullimin me kontrollin editorial dhe transmetimin e programeve të planifikuara për publikun, ai nuk zbatohet për komentet e gjeneruara nga përdoruesit, të cilat prodhohen dhe postohen nga përdoruesit dhe jo nga ofruesi i shërbimit mediatik. KPM-ja lëshon licenca, miraton akte nënligjore, monitoron pajtueshmërinë dhe mund të vendosë sanksione. Ai mund të lëshojë paralajmërime, gjoba, të vendosë kushte, të pezullojë programet ose të tërheqë licencat. Juridiksioni i komisionit është i kufizuar tek ofruesit e shërbimeve mediatike audiovizuale, vendimet editoriale të të cilëve merren në Kosovë.⁸⁴ Megjithatë portalet online dhe seksionet e tyre të komenteve nuk kanë licencë dhe bien jashtë përkufizimit të shërbimeve mediatike audiovizuale, KPM-ja nuk mund t'i zbatojë këto sanksione ndaj komenteve të përdoruesve.

Portalet mediatike dhe platformat sociale veprojnë si roje. Kur titujt e lajmeve riciklojnë përdorime të figurshme seksiste, përhapin thashetheme ose injorojnë seksionet e komenteve toksike, ato amplifikojnë narrativat mizogjine dhe gërryejnë besueshmërinë e kandidateve gra.

Medine Dauti, Aktiviste dhe Hulumtuese mbi Dhunën Digjitale Ndaj Grave

82 Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji nr. 04/L-044 për Komisionin e Pavarur të Mediave, 2012, në: <https://www.kpm-ks.org/assets/cms/uploads/files/LAW%20No.%2004%20L-044%20ON%20THE%20INDEPENDENT%20MEDIA%20COMMISSION.pdf#:~:text=1,do të%20kanë%20kuptimet%20e mëposhtme>

83 Po aty.

84 Po aty.

85 Këshilli i Shtypit të Kosovës, Kodi i Shtypit të Kosovës, në: https://www.presscouncils.eu/codes/54_xk/

86 Po aty.

87 Balkan Insight, Këshilli i Shtypit të Kosovës përditëson Kodin e Etikës për të Luftuar Rreziqet e Inteligjencës Artificiale, 2024, në: <https://balkaninsight.com/2024/02/20/kosovo-press-council-updates-code-of-ethics-to-combat-ai-risks/>

Megjithatë, Kodi i Shtypit nuk përmban dispozita të qarta mbi dhunën në baza gjinore të lehtësuara nga teknologjia (DHBGJLT), siç janë ngacmimi online, ngacmimi i kordinuar digjital mizogjnist ose shpërndarja e Fotografive intime pa pëlqimin e subjektit. Ndërsa ndalimet e tij për diskriminimin, nxitjen e urrejtjes dhe shkeljet e privatësisë mund të interpretohen si të mbulojnë forma të caktuara të abuzimit digjital, kjo mbetet indirekte dhe varet nga interpretimi i gjerë nga KMSHK-ja. Për shembull, gjuha e urrejtjes mizogjiniste në seksionet e komenteve online ose portalet mediatike mund të bie nën ndalimin e diskriminimit dhe nxitjes, por Këshilli nuk ka juridiksion mbi përmbajtjen e gjeneruar nga përdoruesit që nuk prodhohet drejtpërdrejt nga gazetarët ose stafi editorial. Kjo lë një boshllëk të konsiderueshëm në mbrojtje, veçanërisht pasi shumica e abuzimit online që shënjestron gratë në jetën publike ndodh në seksionet e komenteve të pamoderuara ose platformat e mediave sociale përtej mundësive të Kodit. Si përmbledhje, ndërsa Kodi i Shtypit i Kosovës ofron një bazë normative për gazetarinë etike dhe ofron hapësirë të mundshme interpretuese për të adresuar gjuhën e urrejtjes në baza

gjinore online, ai nuk rregullon ose sanksionon drejtpërdrejt format e dhunës të lehtësuara nga teknologjia. Shtrirja e tij është e kufizuar në përmbajtjen profesionale gazetare-ske dhe zbatim mbështetet në pajtueshmërinë vullnetare. Kjo nxjerr në pah nevojën për masa më të forta ligjore dhe rregullatore që adresojnë në mënyrë specifike dhunën ndaj grave dhe të gjinisë femërore në mjediset digjitale, duke siguruar njëkohësisht që sektori i mediave të kontribuojë në parandalimin dhe rritjen e ndërgjegjësimit në përputhje me standardet ndërkombëtare.

GJETJET DHE ANALIZA E KORNIZËS LIGJORE DHE INSTITUCIONALE

Pjesa në vijim paraqet gjetjet kryesore të analizës ligjore, duke theksuar se si korniza e Kosovës adreson dhunën në baza gjinore (DHBGJ) të lehtësuara nga teknologjia dhe gjuhën e urrejtjes në internet. Në vend që të shqyrtojë secilin ligj individualisht, analiza i grupon rezultatet në kategori kryesore të problemeve dhe boshllëqeve. Kjo qasje lejon një pamje më të qartë të dobësive sistemike dhe implikimeve të tyre për të drejtat e grave dhe pjesëmarrjen në jetën publike.

MUNGESA E PËRKUFIZIMEVE EKSPLOCITE DHE KRIMINALIZIMIT TË DHBGJLT-SË

Legjislacioni i Kosovës nuk ofron përkufizime të sakta ose kriminalizim gjithëpërfshirës të formave më të përhapura të DHBGJLT-së. Ndërsa Kodi Penal kriminalizon ngacmimin (neni 182), ngacmimin seksual (neni 183) dhe nxitjen e urrejtjes (neni 141), ai nuk përcakton ose nuk adreson në mënyrë të qartë manifestimet më të reja digjitale, siç janë përndjekja kibernetike, zbulimi online i identitetit, shpërndarja e fotografive intime pa pëlqimin e subjektit, falsifikimet e thella ose ekspozimi turpërues kibernetik. Këto akte njihen në mënyrë të qartë në Direktivën e BE-së 2024/1385, e cila përcakton standardet minimale për kriminalizim në të gjitha shtetet anëtare. Mungesa e dispozitave paralele në Kodin e Kosovës do të thotë që viktimat përballen me pasiguri kur raportojnë incidente dhe prokurorët nuk kanë baza të qarta ligjore për veprim.

Në mënyrë të ngjashme, Ligji për Barazi Gjinore (05/L-020) e përkufizon ngacmimin gjerësisht, i cili mund të përfshijë sjelljen online, por nuk e përmend drejtpërdrejt abuzimin digjital dhe as nuk ofron mekanizma për raportimin dhe korrigjimin në kontekstet online. Ligji për Mbrojtjen nga Diskriminimi (05/L-021) ndalon

ngacmimin dhe nxitjen, por edhe atij i mungojnë udhëzimet operative për platformat digjitale. Kjo qasje e pjesshme lë një zonë gri ku sjellja e dëmshme online është e përhapur, por nuk adresohet në mënyrë të mjaftueshme.

MOSPËRPUTHSHMËRITË DHE BOSHLLËQET NË NIVEL TË KORNIZËS LIGJORE

Korniza ligjore përmban kontradikta që e dobësojnë koherencën e saj. Një shembull i qartë është mospërputhja ndërmjet kuotës prej 50% në Ligjin për Barazi Gjinore dhe kuotës prej 30% sipas Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme (08/L-228) dhe Ligjit për Zgjedhjet Lokale (03/L-072). Kjo mospërputhje minon parimin kushtetues të barazisë gjinore dhe nuk pasqyron Rekomandimin e Përgjithshëm nr. 23 të CEDAW-së për gratë në jetën politike, i cili kërkon masa të përkohshme të posaçme për të arritur barazinë.

Dispozitat për gjuhën e urrejtjes janë po aq të pabarabarta. Ndërsa Kodi Penal ndalon nxitjen e urrejtjes për shkak të etnisë, racës ose orientimit seksual, ai nuk e kriminalizon në mënyrë të qartë seksizmin ose mizogjininë si forma të gjuhës së urrejtjes, pavarësisht gjetjeve të përsëritura se diskursi online në Kosovë është i mbushur me fyerje mizogjine. Në të kundërt, si Konventa e Stambollit (neni 40), ashtu edhe Direktiva e BE-së 2024/1385 kërkojnë që shtetet të njohin ngacmimin seksual dhe gjuhën e urrejtjes në baza gjinore si shkelje të të drejtave të grave. Ligji civil për Shpifjen dhe Fyerjen (02/L-65) e përqekëson më tej këtë duke i mbrojtur portalet e mediave online nga përgjegjësia për komentet e gjeneruara nga përdoruesit, përveç nëse provohet njohuria paraprake, duke lënë në mënyrë efektive mijëra komente mizogjine jashtë llogaridhënies.

Dhuna me bazë gjinore e lehtësuar nga teknologjia në Kosovë: BOSHLLËQET KRYESORE LIGJORE

Aktet e dhunës ndaj grave dhe të të drejtave të njeriut (përndjekje kibernetike, doxxing, abuzim i bazuar në imazhe, deepfakes) **nuk janë kriminalizuar në mënyrë të qartë.**

Komente mizogjiniste në portale dhe media sociale **rrallë sanksionohen.**

Ngacmimi online i grave kandidate **nuk monitorohet.**

PENGESAT PROCEDURALE DHE PROVUESE NDAJ DREJTËSISË

Edhe aty ku ekzistojnë dispozita përkatëse, rregullat procedurale shpesh i pengojnë viktimat të kenë qasje në drejtësi. Kodi i Procedurës Penale (08/L-032) lejon pranimin e provave digjitale, siç janë email-et ose postimet në mediat sociale, por masat hetimore, siç janë mbikëqyrja ose operacionet e fshehta, janë të disponueshme vetëm për "vepra të rënda penale". Shumë forma të ngacmimit online - megjithëse të dëmshme - nuk e përmbushin këtë prag, duke i lënë prokurorët pa mjete të mjaftueshme për të hetuar.

Viktimat gjithashtu përballen me vështirësi në vërtetimin e ngacmimit digjital, veçanërisht në rastet që përfshijnë llogari anonime, mesazhe të koduara ose servera me bazë të huaj. Konventa e Stambollit (neni 49) dhe Direktiva e BE-së 2024/1385 theksojnë nevojën për procedura të shpejta dhe të përqendruara të viktimave, duke përfshirë mekanizmat e heqjes së përmbajtjes, ruajtjen e përmbajtjes dhe urdhrat e kufizimit emergjent. Kosova nuk ka mekanizma të tillë në ligj. Rezultati është se viktimat duhet ta bartin vetë barrën e provës, shpesh me kosto të madhe personale, ndërsa përmbajtja e dëmshme mbetet në internet dhe vazhdon të shkaktojë dëme.

MANDATET E DOBËTA INSTITUCIONALE DHE ZBATIMI I KUFIZUAR

Institucionet e Kosovës kanë fusha të qarta përgjegjësie, si zgjedhjet, rregullimi i mediave, diskriminimi ose siguria kibernetike, por asnjëri nuk ka një mandat të fortë ose të qartë për të adresuar dhunën në baza gjinore të lehtësuar nga teknologjia. Autoriteti i tyre mbetet shumë i ngushtë ose i pazhvilluar për t'iu përgjigjur në mënyrë efektive dëmeve në internet.

Për shembull, Agjencia për Siguri Kibernetike (08/L-173) është e përqendruar në mbrojtjen e infrastrukturës kritike dhe menaxhimin e incidenteve kibernetike, por fushëveprimi i saj nuk shtrihet në mbrojtjen e individëve nga ngacmimi në internet ose abuzimi në baza gjinore. Komisioni i Pavarur i Mediave (04/L-44) rregullon transmetuesit audiovizualë, por nuk ka juridiksion mbi portalet në internet ose seksionet e komenteve, ku ndodh shumica e diskursit mizogjin. Avokati i Popullit, megjithëse e ka mandatin për të trajtuar ankesat për diskriminim, ka burime të pamjaftueshme dhe

i mungon ekspertiza e specializuar në dhunën digjitale në baza gjinore, duke rezultuar në ndikim të kufizuar.

Kjo dobësi është veçanërisht e dukshme në kontekstin zgjedhor. Komisioni Qendror Zgjedhor (KQZ) mund të rregullojë listat e kandidatëve dhe financimin e fushatave, por nuk ka autoritet për të monitoruar ose sanksionuar fushatat e shpifjes online, talljet mizogjine ose dezinformimin e koordinuar kundër kandidateve gra. Mungesa e kompetencave zbatuese në këtë fushë i lë gratë të ekspozuara pikërisht gjatë momenteve kur dukshmëria dhe mbrojtja janë më kritike. Rezultati nuk është mbivendosje institucionale, por më tepër një sërë mandatesh të ngushta dhe të pazbatuara që lënë boshllëqe të konsiderueshme në parandalim, mbrojtje dhe llogaridhënie. Kjo nuk përmbush kërkesën e Konventës së Stambollit për politika të integruara dhe të koordinuara dhe udhëzimet e GREVIO-s për të siguruar që institucionet të kenë kompetencën dhe burimet për të adresuar dimensionin digjital të dhunës ndaj grave.

MASAT PARANDALUESE TË
PAMJAFTUESHME NË ZGJEDHJE,
MEDIA DHE PLATFORMA ONLINE

Masat parandaluese janë të kufizuara dhe reaktive. Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme (08/L-228) dhe Ligji për Zgjedhjet Lokale (03/L-072) modernizojnë proceset administrative dhe vendosin kuota, por nuk përmbajnë dispozita për parandalimin e ngacmimit online të kandidatëve. Ligji i ri për Zgjedhjet e Përgjithshme përfshin referenca për fushatën online, por ua lë hollësitë e domosdoshme rregulloreve të tjera që ende nuk janë nxjerrë. Kjo i lë kandidatet gra të ekspozuara ndaj abuzimit mizogjin gjatë fushatave, abuzim që është dokumentuar vazhdimisht në zgjedhjet e viteve 2021 dhe 2025.

Ligji për Komisionin e Pavarur të Mediave (04/L-44) u paraprin mediave sociale dhe nuk rregullon përmbajtjen e gjeneruar nga përdoruesit ose portalet online, duke i lënë seksionet e komenteve mizogjine tërësisht të parregulluara. Monitorimi i shoqërisë civile tregon se gati 90% e komenteve me gjuhë urrejtjeje online vijnë nga burra, me

fyerje seksiste të drejtuara ndaj politikaneve dhe gaze-tareve gra. Standardet ndërkombëtare, siç është Direktiva e BE-së 2024/1385, kërkojnë shprehimisht bashkëpunim me platformat online për të hequr përmbajtjen abuzive dhe për të ruajtur provat, një detyrim që mungon në kornizën e Kosovës.

Strategjitë parandaluese mbeten dobët të institucionali-zuara. Strategjia Kombëtare për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje dhe Dhuna ndaj Grave (2022–2026) përfshin një aktivitet të vetëm për trajnimin e hetuesve të krimit kibernetik, por nuk i kushton një kapitull DHBGJLT-së. Nuk ka një qasje sistematike ndaj shkrim–leximit digjital, fushatave ndërgjegjësuese apo bashkëpunimit me mediat dhe platformat. Pa masa mbrojtëse proaktive, gratë vazhdojnë të vetëcensurohen, të tërhiqen nga debatet online dhe të kufizojnë pjesëmarrjen politike.

PËRFUNDIM

Analiza tregon se korniza aktuale e Kosovës nuk është plotësisht e përgatitur për të adresuar dhunën në baza gjinore të lehtësuara nga teknologjia (DHBGJLT) dhe gjuhën e urrejtjes në internet. Ndërsa ekzistojnë garancitë kushtetuese dhe ligjet e përgjithshme të barazisë, ato mbeten shumë të paqarta dhe të zbatuara dobët për t'u përballur me realitetet e abuzimit digjital.

Mangësitë kryesore përfshijnë mungesën e përkufizimeve të qarta dhe kriminalizimit të veprave penale si përndjekja kibernetike, zbulimi online i identitetit, falsifikimet e thella dhe abuzimi i bazuar në fotografi; mospërputhjet ndërmjet ligjeve, të tilla si kuotat gjinore kontradiktore dhe dispozitat e pabarabarta për gjuhën e urrejtjes; dhe barrierat procedurale që ua vështirësojnë viktimave sigurimin e provave, heqjen e përmbajtjes ose masat e shpejta mbrojtëse. Mandatet institucionale janë të ngushta dhe të pafuqishme: agjenci si Agjencia për Siguri Kibernetike, Komisioni i Pavarur i Mediave, Avokati i Popullit dhe Komisioni Qendror Zgjedhor luajnë secila një rol, por u mungon autoriteti ose kapaciteti i qartë zbatues mbi dëmet online në baza gjinore. Masat parandaluese në zgjedhje, rregullimi i mediave dhe platformat digjitale mbeten të pazhvilluara, ndërsa shumica e iniciativave i janë lënë shoqërisë civile.

Në përgjithësi, korniza e Kosovës nuk është në përputhshmëri me standardet ndërkombëtare, duke përfshirë CEDAW-në, Konventën e Stambollit dhe Direktivën e BE-së 2024/1385, të cilat kërkojnë përkufizime të qarta, mjete të shpejta juridike, institucione të fuqizuara dhe strategji të integruara parandaluese. Pasojat shkojnë përtej dëmit individual: abuzimi digjital i hesht gratë, dekurajon pjesëmarrjen në politikë dhe jetën publike dhe dobëson proceset demokratike. Pa harmonizuar ligjet e saj, pa forcuar mandatet dhe pa miratuar masa mbrojtëse proaktive, Kosova do të mbetet e paaftë të sigurojë pjesëmarrje të sigurt dhe të barabartë për gratë në sferën digjitale.

REKOMANDIME

REFORMA LEGJISLATIVE

- 1 Të ndryshohet Kodi Penal për të përfshirë shprehimisht veprat penale për dhunën në baza gjinore të lehtësuar nga teknologjia, duke përfshirë përndjekjen kibernetike, zbulimin online të identitetit, shpërndarjen e fotografive intime pa pëlqimin e subjektit, falsifikimet e thella dhe ekspozimi turpërues kibernetik, në përputhje me Direktivën e BE-së 2024/1385, Konventën e Stambollit (duke përfshirë udhëzimet e GREVIO-s mbi dimensionin digjital të dhunës) dhe Rekomandimet e Përgjithshme të CEDAW-së nr. 19 dhe 35 mbi dhunën në baza gjinore.
- 2 Të ndryshohet neni 141 i Kodit Penal për të kriminalizuar shprehimisht mizogjininë dhe seksizmin si forma të gjuhës së urrejtjes, duke siguruar që gjuha e urrejtjes në baza gjinore të trajtohet në mënyrë të barabartë me bazat e tjera mbrojtëse. Ndryshimi duhet të mbyllë boshllëkun aktual ku fyerjet mizogjine dhe abuzimi seksist në internet mbeten jashtë përgjegjesisë, si dhe të ofrojë përkufizime dhe sanksione të qarta që u mundësojnë prokurorëve dhe gjykatave të adresojnë gjuhën e urrejtjes të drejtuar ndaj grave në politikë, gazetari dhe jetën publike.
- 3 Të ndryshohet Kodi i Procedurës Penale të për të lejuar masa të posaçme hetimore (për shembull gjurmimin e IP-ve, operacionet e fshehta, ruajtjen e përmbajtjes) për të gjitha format e ngacmimit në internet, jo vetëm për "veprat e rënda penale".
- 4 Të përfshihen urdhrat kufizues digjitalë në Kodin e Procedurës Penale, duke u dhënë gjykatave fuqi për të urdhëruar heqjen e menjëhershme të përmbajtjes së dëmshme dhe për të ndaluar autorët e krimit të kontaktojnë viktimat në internet.
- 5 Të ndryshohet Ligji civil për Shpifjen dhe Fyerjen për të hequr mbrojtjen e "publikimit të pafajshëm" për portalet online që nuk arrijnë të moderojnë komentet mizogjiniste pasi të njoftohen.

- 6 Të ndryshohet Ligji për Sigurinë Kibernetike (08/L-173) në mënyrë të ngushtë për të: (a) sqaruar se platformat kryesore online që operojnë në Kosovë bien nën "ofruesit e shërbimeve digjitale" për bashkëpunimin në incidentet e sigurisë; (b) kërkuar nga ASK-ja që të mbështesë ruajtjen e provave dhe bashkëpunimin teknik me policinë/gjykatat me kërkesë të ligjshme (për shembull, regjistra të shpejtë DNS/IP, shpërndarje të përmbajtjes), dhe (c) të krijohet një protokoll ndërinstitutional me sektorin e drejtësisë dhe organet e barazisë gjinore për rastet e DHBGJLT-së, duke ia lënë mbrojtjen e viktimave, heqjen e përmbajtjes dhe sanksionet ligjit penal, rregullimit të medias/përmbajtjes online dhe Avokatit të Popullit.
- 7 Të rishikohet Ligji për Komisionin e Pavarur të Mediave për të sqaruar rolin e tij në lidhje me mediat online dhe të sigurohet koordinimi me organet vetërregulluese. Në vend që të vendosen të gjitha portalet online nën rregullimin e drejtpërdrejtë shtetëror, të forcohet bashkëpunimi ndërmjet KPM-së dhe Këshillit të Mediave të Shkruara të Kosovës (KMSHK) në mënyrë që gjuha e urrejtjes mizogjine dhe në baza gjinore në hapësirat online të adresohet përmes vetërregullimit si hap i parë, me ndërhyrje të synuar rregullatore vetëm në rastet më serioze ose të përsëritura.
- 8 Të inkurajohet Këshilli i Shtypit i Kosovës (KMSHK), si një organ vetërregullues, që të miratojë vullnetarisht udhëzime specifike etike mbi dhunën në baza gjinore të lehtësuar nga teknologjia dhe gjuhën e urrejtjes mizogjine në hapësirat online. Këto udhëzime mund të nxisin moderimin e seksioneve të komenteve nga mediat anëtare, të ofrojnë udhëzime për heqjen e përmbajtjes abuzive pasi të njoftohet dhe të krijohet një mekanizëm ankesash publike për komentet e dëmshme online. Mbështetja e KMSHK-së për të forcuar praktikën e tij vetërregulluese do të ndihmonë në adresimin e abuzimit digjital, duke respektuar statusin e saj të pavarur si OJQ.

- 9 Të krijohen rregulla të qarta për fushatat zgjedhore online për të parandaluar dhunën ndaj grave të lehtësuar nga teknologjia. Të zhvillohet një kornizë rregullative që përcakton sjelljen e papranueshme digjitale gjatë fushatave, siç janë sulmet mizogjine, dezinformimi i synuar, ngacimi i koordinuar digjital dhe faqet anonime të dëmshme, si dhe përcakton procedurat për raportimin, monitorimin dhe reagimin ndaj abuzimit online. Të kërket nga subjektet politike të moderojnë hapësirat e tyre online, të sigurojnë transparencë në reklamën digjitale të paguara dhe të ofrojnë mbështetje dhe mjete të shpejta për kandidatet gra që përballen me sulme digjitale.
 - 10 Të forcohet mandati i PZAP-it — dhe, kur është e nevojshme, i KPM-së dhe Këshillit të Mediave të Shkruara të Kosovës (KMSHK) — për të adresuar dhunën online gjatë zgjedhjeve. Të ndryshohen ligjet zgjedhore për të njohur ngacmimin online, gjuhën e urrejtjes mizogjine, zbulimin online të identitetit, përndjekjen kibernetike, falsifikimet dhe fushatat e koordinuara të shpifjes si shkelje zgjedhore. Të fuqizohet PZAP-i për të shqyrtuar dhe sanksionuar ankesat që përfshijnë dhunë të lehtësuar nga teknologjia kundër kandidatëve gra, dhe të kërket bashkëpunim me KPM-në dhe KMSHK-në kur përmbajtja e dëmshme shfaqet në hapësirat audio-vizuale ose mediatike online. Të vendoset koordinim formal ndërmjet PZAP-it, Policisë dhe strukturave të sigurisë kibernetike për të siguruar zgjidhje në kohë, pa i zgjatur mandate të reja KQZ-së, duke pasur parasysh natyrën e saj politike dhe burimet e kufizuara.
- ## REFORMA PROCEDURALE DHE PROVUESE
- 1 Të vendosen procedura të shpejta për heqjen e përmbajtjes, duke i detyruar gjykatat, policinë dhe ofruesit e shërbimeve të internetit të heqin përmbajtjen digjitale abuzive brenda 24 orësh nga një urdhër gjyqësor.
 - 2 Të krijohen protokolle për ruajtjen e provave digjitale, që u kërkojnë platformave të ruajnë përmbajtjen e sinjalizuar për të paktën gjashtë muaj për përdorim në ndjekje penale.
 - 3 Të miratohet udhëzime ligjore që qartësojnë pranueshmërinë e pamjeve të ekranit, meta të dhënave dhe gjurmëve digjitale si forma të vlefshme

provash në rastet e DHBGJLT-së.

MANDATET INSTITUCIONALE DHE ZBATIMI

- 1 Të emërohet një organ koordinues kryesor (p.sh., brenda Ministrisë së Drejtësisë ose Agjencisë për Barazi Gjinore) me mandatin për të adresuar DHBGJLT-në në të gjitha institucionet e drejtësisë, zgjedhjeve, sigurisë kibernetike dhe medieve.
- 2 Të fuqizohet Zyra e Avokatit të Popullit duke krijuar një njësi të dedikuar për të drejtat digjitale dhe dhunën ndaj grave dhe të të drejtave të njeriut, me kompetenca hetimore dhe ekspertizë gjinore.
- 3 Të zgjerohet mandati i Komisionit Qendror Zgjedhor për të monitoruar fushatat online, për të sanksionuar ngacmimin e koordinuar digjital mizogjin dhe për të rregulluar dezinformimin digjital që synon kandidatet gra.
- 4 T'u kërket partive politike të të miratojnë rregulla të brendshme kundër ngacmimit online të kandidatëve, me sanksione për shkeljet që lidhen me financimin e fushatës.

PARANDALIMI DHE MBROJTJA E VIKTIMAVE

- 1 Të përfshihen modulet e DHBGJLT-së në Strategjinë Kombëtare për Mbrojtjen nga Dhuna ndaj Grave, duke përfshirë objektiva të qarta, tregues dhe monitorim të dëmeve digjitale.
- 2 Të financohen dhe autorizohen fushata ndërgjegjëse mbi mizogjininë online dhe sigurinë digjitale, të drejtuar bashkërisht nga qeveria, rregullatorët e mediave dhe shoqëria civile.
- 3 Të përfshihen programe të shkrim-leximit digjital në shkolla dhe universitete që adresojnë abuzimin gjinor në internet dhe i pajisin të rinjtë me mjete për të njohur, parandaluar dhe raportuar DHBGJLT-në.
- 4 Të kërket mbledhja dhe publikimi i vjetor i të dhënave të rasteve të DHBGJLT-së nga policia, gjykatat, KQZ-ja, KPM-ja dhe ASK-ja, të ndara sipas gjinisë, moshës dhe llojit të abuzimit, në përputhje me standardet e BE-së/EU standards.

- tent/uploads/2022/01/2022-01-10-D4D_Report_ENG_01-fin.pdf#:~:text=Ushtrimi%20i%20dhunës%20online,43
- Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit midis Bashkimit Evropian dhe Republikës së Kosovës, 2016, në: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/stabilisation-and-association-agreement-ëith-kosovo.html#:~:text=>
 - Këshilli i Evropës, Konventa për Parandalimin dhe Eliminimin e të Gjitha Formave të Dhunës Kundër Grave, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>
 - UN Women, Ana e Errët e Digjitalizimit: Dhuna ndaj grave e lehtësuar nga teknologjia në Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore, 2023, në: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2024-01/research-tf-vaw_full-report_24-january2.pdf#:~:text=acts%20with%20sexual%20ha%C2%AD%20rassment%2C,50%2060%2070%2080%2090
 - Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Grave, 1979, në: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cedaw.pdf#:~:text=Article%202>

SHTOJCA 1. FJALORTHI

SHPREHJA	PËRKUFIZIMI
Dhuna në baza gjinore e lehtësuar nga teknologjia (DHBGJLT)	Të gjitha format e dhunës në baza gjinore të kryera, të ndihmuara ose të amplifikuara përmes teknologjive digjitale dhe platformave online.
Përndjekja kibernetike [ang. cyberstalking]	Mbikëqyrje ose kontakt i vazhdueshëm dhe i padëshiruar nëpërmjet mjeteve digjitale (mesazhe, email-e, gjurmim) që krijon frikë, kërcënim ose shqetësim.
Zbulimi online i identitetit [ang. doxxing]	Publikimi i informacionit privat ose identifikues (adresa, numri i telefonit, etj.) në internet pa pëlqimin e personit, shpesh për të nxitur ngacmimin.
Falsifikimet e thella [ang. deepfakes]	Imazhe ose video sintetike të manipuluar (shpesh seksuale) të krijuara me inteligjencë artificiale për të poshtëruar, kërcënuar ose diskredituar gratë.
Ekspozimi turpërues kibernetik [ang. cyberflashing]	Dërgimi i imazheve seksuale të padëshiruara nëpërmjet pajisjeve ose platformave digjitale.
Shpërndarja e fotografive intime pa pëlqimin e subjektit (Abuzimi i bazuar në fotografi)	Shpërndarja e imazheve intime ose seksuale pa pëlqim, e njohur edhe si "pornografi hakmarrëse".
Ngacmimi online	Komunikim digjital i përsëritur dhe i padëshiruar (mesazhe, komente, tallje) i krijuar për të poshtëruar, kërcënuar ose heshtur.
Gjuha e urrejtjes mizogjine / Gjuha e urrejtjes në baza gjinore	Përmbajtje online që nxit urrejtje, armiqësi ose diskriminim ndaj grave bazuar në gjininë, duke përfshirë fyerje seksiste ose klishe degraduese.

